Biblioletra

REVISTË E BIBLIOTEKËS KOMBËTARE DHE UNIVERSITARE TË KOSOVËS

Viti 8 • Numri 2 • 2011

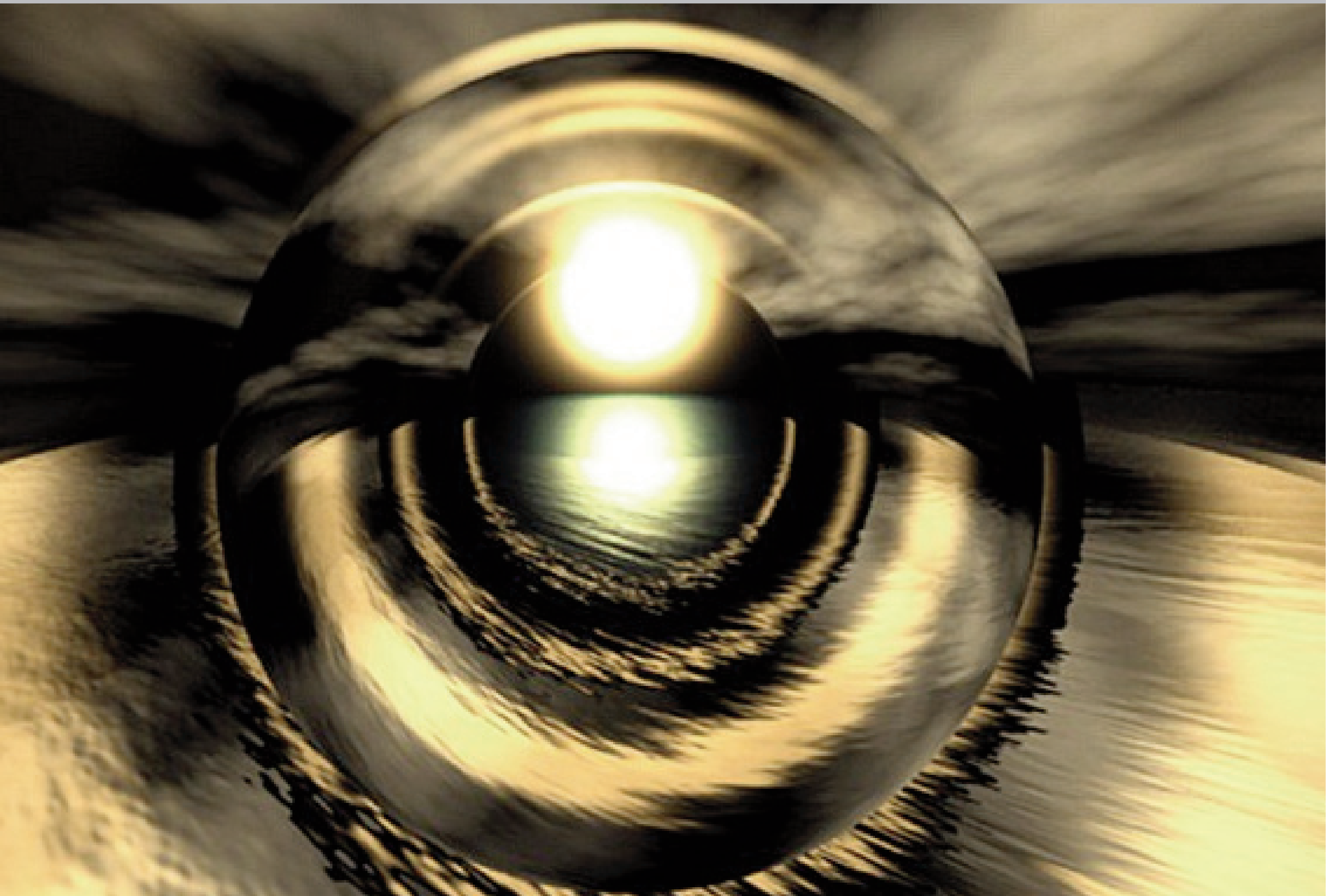

KULTURA, MEDIET, KRITIKA

Arsim CANOLLI[*]

HYRJE

Në Greqinë antike të folurit ka pasur rëndësi më të madhe se sa shkrimi dhe shumica e shkrimeve të kësaj antike që ne sot i lexojmë janë kristalizime të rastësishme të poemave orale të improvizuara e të mbindërtuara. Milman Parry dhe Albert Lloyd, të cilët studiuan këngët kreshnike shqiptare e sllave, përkundër nënvlerësimeve ndaj kulturës orale që ekziston me herët, erdhën në përfundim se oraliteti ka qenë një ndër shtyllat kryesore të ruajtjes së traditës filozofike e artistike greke. Kjo tregon se rapsodët ishin jo vetëm recitues, por edhe kompozues të traditës homerike. Andaj, kultura shpirtërore shqiptare, e pikërisht kultura e kanunit dhe ajo këngëve epike, si një kulturë e kujtesës dhe oralitetit, është dëshmia më e vonshme e këtij kontinuiteti kulturor antik. Ndonëse shkrimi është shtalb në kulturën shqiptare, kur kemi të bëjmë me shkrimin si proces të objektivimit të kujtesës në ligjërim (uterancë), është dhënë evidencë e mirëfilltë për të dëshmuar se vazhdimësia kulturore shqiptare që nga antika e këndej e ka *shkruar veten* në një *pëlhurë kujtesore* mjaft të ngjeshur.

/ VIJON NË FAQEN 8 /

---

[*] Arsim Canolli studion antropologjinë në UCL (University College London) në Londër. Së fundmi ka botuar librin “Kultura K” (2009).

ORGANIZOHET NË PRISHTINË EDICIONI VI I KONFERENCËS KOMBËTARE TË BIBLIOTEKONOMISË

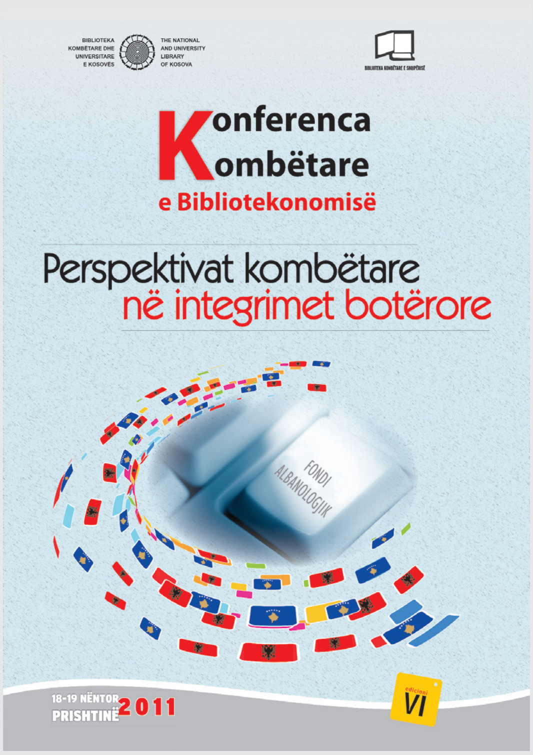
BIBLIOTEKA KOMBËTARE DHE UNIVERSITARE E KOSOVËS
THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY OF KOSOVA
BIBLIOTEKA KOMBËTARE E SHQIPËRISË
Konferenca Kombëtare e Bibliotekonomisë
Perspektivat kombëtare në integrimet botërore
FONDI ALBANOLOGJIK
18-19 NËNTOR PRISHTINË 2011
edicioni VI

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës bashkë me Bibliotekën Kombëtare të Shqipërisë organizojnë, më 17 - 19 nëntor 2011, Konferencën Kombëtare të Bibliotekonomisë me temën "*Perspektivat kombëtare në integrimet botërore*".

Kjo konferencë tashmë tradicionale organizohet për herë të gjashtë dhe është organizim i përbashkët i këtyre dy institucioneve më të rëndësishme të bibliotekarisë - të Kosovës dhe të Shqipërisë.

Konferenca mbahet nën mbështetjen e Ministrisë së Arsimit Shkencës dhe Teknologjisë së Kosovës dhe Ministrisë së Kulturës, Turizmit Rinisë dhe Sporteve të Shqipërisë.

Do të paraqiten, nëpërmjet kumtesave, njohës të fushës së bibliotekarisë dhe shkencave të informacionit nga Kosova dhe Shqipëria. Nga kjo konferencë priten rezultate që do të shtyjnë përpara ide dhe koncepte që lidhen, përveç të tjerash, edhe me projekte dhe punë konkrete të këtyre dy bibliotekave, me intencën për të ofruar udhë dhe alternativa për shumë nga aspekte të veçanta të informacionit e të bibliotekave digjitale në nivel nacional.

Në këtë konferencë pritet të bëhet edhe promovimi i Portalit Albanologjik, portal ky që ofron qasje në burimet bibliografike, si: libra, artikuj, harta dorëshkrime etj. por edhe burime digjitale të karakterit albanologjik.

Bukurije Haliti

Në këtë numër

Biblioletra
REVISTË E BIBLIOTEKËS KOMBËTARE DHE UNIVERSITARE TË KOSOVËS
Viti 8 • Numri 2 • 2011
KULTURA, MEDIET, KRITIKA

MBI "LIBRIN E LIBRAVE" SHQIP..............4
BIBLIOTEKA NË iPad..........6
ALEKSANDRIA DHE RASTI ARISTOTELI....17
REFERENCA BIBLIOGRAFIKE 20
BURIMET ELEKTRONIKE 24
KOLEKSIONI I GAZETAVE - RËNDËSIA DHE RUAJTJA E TYRE.................................27

BIBLIOTEKA KOMBËTARE DHE UNIVERSITARE E KSOVËS
THE NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY OF KOSOVA
www.biblioteka-ks.org

Botues: BKUK • **Kryeredaktor i botimeve:** Prof. dr. Sali Bashota
Kryeredaktor: Fazli Gajraku
Këshilli redaktues: Bukurije Haliti, Izet Abdyli, Muharrem Halili, Bedrije Mekolli
Fotograf: Bujar Mehmeti; **Realizimi kompjuterik:** Hekuran Rexhepi
Adresa: Sheshi "Hasan Prishtina", p.n. Prishtinë
Tel: ++381 38 225-605, **Fax:** ++381 38 248-940 • **e-mail:** biblioteka@biblioteka-ks.org

U MBAJT EDICIONI IX I JAVËS SË BIBLIOTEKËS

Prishtinë, 12 - 16 prill 2011

LIBRARY WEEK
NA KOSOVU
12-16
2011

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës dhe Ambasada Amerikane në Prishtinë organizuan Edicionin e nëntë - Java e Bibliotekës në Kosovë, nga 12 deri më 16 prill 2011. Manifestimi qendror u mbajt në Prishtinë dhe në Prizren, me aktivitete të rëndësishme - ligjërata, sesione, debate të veçanta nga fusha e bibliotekarisë, promovime, donacione dhe përurime.

Nga bibliografia te uebografia: mundësi apo realitet për bibliotekat shqiptare; Bibliotekat e Kosovës dhe informacioni; Biblioteka dhe mediat; Biblioteka dhe përdoruesit, ishin disa nga temat që u trajtuan në ligjërata, sesione e debate, për të parë këndvështrimet dhe rezultatet e hulumtimeve të ekspertëve të fushës së bibliotekarisë.

Gjatë Javës u organizua promovimi më i rëndësishëm bibliografik në historinë e kulturës shqiptare - i botuar nga Biblioteka Kombëtare e Shqipërisë: Libri shqip 1555 - 1912 në fondet e Bibliotekës Kombëtare, i autorit Ramazan Vozga, si dhe Bibliografi e librit shqip në fondet e Bibliotekës Kombëtare 1913 - 1944, i autorëve: Maksim Gjinaj, Margarite Mele, Myrvete Elmazi. Në promovimin e këtyre dy botimeve shume të rëndësishme për kulturën dhe historinë shqiptare, referuan Prof. dr. Osman Gashi, dekan i Fakultetit të Filologjisë në Prishtinë dhe Prof. dr. Sali Bashota, drejtor i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës.

Gjatë Javës u bë edhe prezantimi i projektit: Portali Albanologjik Shqipëri - Kosovë. Prezantimin e këtij projekti e bëri specialisti i fushës së bibliotekarisë nga Biblioteka Kombëtare e Shqipërisë - Ramazan Vozga.

Cikli i ligjëratave filloi me referimin e Etleva Domit, me temën: Nga bibliografia te uebografia: mundësi apo realitet për bibliotekat shqiptare dhe vijoi me referues - bibliotekarë nga Kosova, të cilët ofruan kontribute të dobishme në këtë fushë. Përmendim këtu ligjëratat, nga sesioni i parë, të mbajtura nga: Bukurije Haliti, Edona Munishi - Kokollari, Fatime Millaku & Besnik Gashi, Drita Millaku & Merita Dakaj, Fatime Mehmetaj & Bujar Hajrizi. Në sesionin e dytë, me tema u paraqitën: Ramush Zeka, Jehona Shala, Albana Mehmetaj, Adil Olluri & Flamur Maloku & Liridon Zekaj & Genc Haxhiu, Naime Bekteshi dhe Flora Mazrekaj. Në sesionin e organizuar në BKUK me temën “Biblioteka dhe përdoruesit”, me referime u paraqitën Zize Rexhaj - Kraja dhe Muharrem Halili.

Në Prizren është mbajtur debati me temën: “Biblioteka dhe mediat”. Në këtë debat referuan Ibrahim Berisha, Sahadete Sadikaj, Teuta Demiri, Mark Palokaj dhe Qazim Thaçi.

Një vëmendje të veçantë iu kushtua edhe promovimi të Trungut “Miqtë e Bibliotekës”, me donatorët më të rëndësishëm që kanë ndihmuar Bibliotekën Kombëtare dhe Universitare të Kosovës.

Gjatë Javës u bë hapja solemne e Bibliotekës së Forcës së Sigurisë së Kosovës, në kazermën “Adem Jashari” në Prishtinë.

Njëra ndër aktivitetet tashmë tradicionale në Javën e Bibliotekës në Kosovë është edhe Dita e Dhurimit të Librit, në të cilën shumë donatorë nga Kosova i dhuruan BKUK-së materiale të ndryshme, si: libra, dorëshkrime, fotografi, etj.

Në edicionin e nëntë të Javës së Bibliotekës në Kosovë u hap ekspozita e fotografive: “Impresione” e autorit - Fahredin Spahija, si dhe ekspozita me karikatura e autorit Ramadan Zaplluzha.

Edhe ky edicion i Javës u kurorëzua me të arritura që fokusojnë gjendjen dhe perspektivat e bibliotekave në Kosovë, duke sensibilizuar njëkohësisht edhe opinionin kulturor dhe institucionet për një vëmendje të veçantë në zhvillimin e bibliotekave.

Bukurije Haliti

MBI “LIBRIN E LIBRAVE” SHQIP

Osman GASHI

Fundi i vitit që shkoi në fushën e kulturës e të botimeve përgjithësisht dhe në fushën e bibliotekarisë në veçanti na ka dhënë një dhuratë të jashtëzakonshme, thesare a perla të çmueshme, dy vëllimet e Bibliografisë së librit shqip - i pari i titulluar “Libri shqip 1555 - 1912” me autor Ramazan Vozgën dhe i dyti “Bibliografi e librit shqip (1913 - 1944 i autorëve: Maksim Gjinaj, Margarita Mele dhe Myrvete Elmazi. Janë dy vëllime bibliografike që përfshijnë një periudhë rreth 400-vjeçare. “Libri i librave shqip”, siç e ka quajtur me plot të drejtë drejtori i BKSH-së Aurel Plasari, është hartuar nga specialistë me dije, përvojë, përgjegjësi e akribi të rrallë shkencore, të cilët për më se 12 vite kanë qëmtuar, si gjurmues perlash në oqeanet e trazuara, nëpër Koleksionet e BKSH-së për librat shqip nga autorë shqiptarë e të huaj si dhe për librat e autorëve të huaj në gjuhën shqipe, duke na i vënë përpara me tërë aparaturën shkencore e informacionet e nevojshme për lexuesit e kategorive të ndryshme: specialistë fushash të ndryshme shkencore, studiues, studentë e lexues të pasionuar të trashëgimisë shkencore, kulturore e artistike shqiptare e mbi shqiptarët.

Përgjatë tërë kohës sa jam marrë me këto dy vëllime të bibliografisë së librit shqip më janë sjellë nëpër mend dy nocione të veçanta: bibliografia dhe historia e librit. Nocioni i parë nuk mund të njëjtësohet plotësisht me të dytin ndonëse interferon shumë me të, ndërkaq i dyti përfshin një gamë të gjerë problemesh që, në fund të fundit, ka të bëjë me tërë trashëgiminë e shkrimit e atë kulturore të njerëzimit.

Historia e shkrimit, historia e librit, historia e botimit dhe e distribuimit të tij në kohë dhe hapësirë ka të bëjë me një gamë të gjerë veprimtarish intelektuale e teknike, pa të cilat sot nuk do të kishim as informacionet më të pakta kulturore, shkencore etj. Por në këtë vërshim të jashtëzakonshëm të teknologjisë së informacionit, historia e librit vetvetiu nuk i zgjidh problemet, kërkesat e pritjet tona. Bibliografitë janë ato që e ndriçojnë shtegun tonë në kërkimin e informacioneve që duam.

Është pohuar që “nuk mund të ketë Bibliotekë Kombëtare pa Bibliografi Kombëtare” Në këtë kontekst këto dy vëllime e përmbushin në mënyrë të mrekullueshme jo vetëm nevojën e lexuesit shqiptar, por edhe janë dëshmi e një niveli shumë të lartë të përgatitjes profesionale e shkencore të punonjësve të BKSH-së në 90-vjetorin e themelimit të saj. Si të tilla ato do të jenë për një kohë të gjatë burim i pashmangshëm referencash për studiues profilesh të ndryshme shkencore, por edhe model vërtet i rrallë i një niveli të admirueshëm profesional - shkencor.

Në shkrimin hyrës përmbledhës “Mbi bibliografitë dhe mbi këtë bibliografi”, theksohet midis të tjerash: “kjo është bibliografia e parë gjithëpërfshirëse në këtë fushë, sepse përmban librat e botuar në hapësirën territoriale që korrespondon me atë të shtetit të sotëm shqiptar dhe trojet shqiptare jashtë saj në periudhën kohore që ka për objekt hulumtimi. Janë përfshirë në të jo vetëm librat në kuptimin e mirëfilltë të fjalës, por edhe broshura ose libërtha me numër të vogël faqesh, fashikuj, ekstrakte me numërtim faqesh etj. pavarësisht nga alfabeti me të cilin janë shkruar” (f. 26).

Si studiues letërsie dhe lexues i pasionuar, kam provuar dhe provoj aktualisht shumë tundime, pyetje e shprehje habie dhe entuziazmi rreth strukturës e përmbajtjes së këtyre dy vëllimeve të bibliografisë së librit shqip që i kemi përpara. Të flas e të shkruaj për to si për dokumente, fakte e korpuse, apo të flas për atë që lexoj e zbuloj brenda tyre.

Bibliografitë përgjithësisht dhe “Bibliografia e librit shqip” pa dyshim janë të tilla çfarë i konsideronte bibliografi Sër Walter W. Greg, në vitin 1930 të shekullit të kaluar: “studim i librave si objekte materiale”. “Ajo për çka bibliografi interesohet”, pohonte ai, “janë copat e letrës ose të pergamenës, të mbuluara me shenja të caktuara, të shkruara ose të shtypura. Me këto ai lidhet thjesht si me shenja arbitrare. Kuptimi i tyre nuk është punë e tij”.

Është në lidhmëni me këtë konstatim pohimi i Ramazan Vozgës: “është zbatuar rregulli”, pohon ai, “sipas të cilit bibliografi pasqyron çfarë sheh në burimin e informacionit dhe konkretisht në fletën e titullit. Për librat ku fleta e titullit ose informacioni për ndonjë element bibliografik në të kanë qenë të munguar, të dhënat janë marrë nga burime të tjera, si kopertina, shpina e librit, titulli i shkurtuar në fletën para faqes së titullit, fletët e tjera paraprijëse, informacioni i shtypur dhe i nënvizuar në pjesën e sipërme të çdo faqeje të librit, fjalët nistore të tekstit, fjalët përmbyllëse të tij etj., por edhe nga parathëniet, pasthëniet dhe të tjera elemente brenda botimit”.

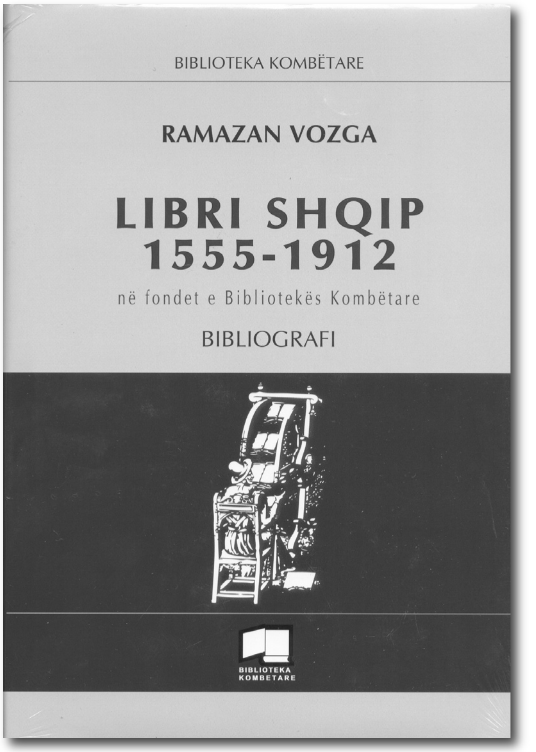

BIBLIOTEKA KOMBËTARE

RAMAZAN VOZGA

LIBRI SHQIP
1555-1912

në fondet e Bibliotekës Kombëtare

BIBLIOGRAFI

BIBLIOTEKA KOMBETARE

Përveç regjistrave bibliografikë që fillojnë me vitin 1555, që korrespondon me librin e parë shqip që njohim deri sot "Mesharin" e Gjon Buzukut, këto vëllime bibliografike janë të pajisura edhe me aparaturë tjetër ndihmëse e shpjeguese, si: Treguesin e autorëve, Treguesin e titujve, Treguesin lëndor, Treguesin e botuesve, tipografëve, libërshitësve e shtypshkronjave; pastaj vula, etiketa, ex-librise etj.

Në vëllimin e parë, që përfshin vitet 1555 - 1912, përshkrimi dhe informacionet bibliografike janë vënë sipas një parimi kronologjik e historik, ndërkaq në vëllimin e dytë ky përshkrim dhe këto informacione bibliografike janë paraqitur sipas fushave të veçanta, si: filozofi, sociologji, psikologji, etikë, shkenca ekonomike, politike, shteti dhe e drejta, ushtria, teknika, bujqësia, filologjia (gjuhësi dhe letërsi), historia etj. Pa dyshim të gjitha fushat janë me interes e të rëndësishme, megjithatë, duke u ndjerë më shumë në terrenin tim, jam përqendruar veçanërisht te zërat që kanë të bëjnë me letërsinë, atë shqipe dhe sidomos atë botërore.

Shënimet bibliografike për letërsinë botërore të përkthyer e të botuar në gjuhën shqipe midis viteve 1913 - 1944, për mua kanë qenë mahnitëse: ato përfshijnë të dhëna shumë të çmueshme për studiuesit e letërsisë dhe ata të letërsisë së krahasuar. Aty gjejmë shënime për veprat e autorëve të njohur botërorë të përkthyera në gjuhën shqipe, si: Mihail Eminesku, Ugo Foskolo, Omar Khajami, A. Manxoni, Henri Longfelow, Vinçenco Monti, Saadiu i Persisë, Anton Çehovi, Henrik Ibsen, Molieri, Pushkini, Shileri, Shekspiri, Tolstoj, Virgjili, Balzaku, Servantesi, Gëte, Viktor Hygo, Prosper Merime, Alfred dë Myse, pastaj antologji e përzgjedhjeje të ndryshme krijimesh poetike e në prozë të autorëve evropianë e botërorë.

"Libri shqip 1555 - 1912" dhe "Bibliografia e librit shqip 1913 - 1944" na mbushullojnë edhe me mënyrën dhe stilin përmes të cilit ofrohen informacionet e të dhënat e ndryshme. Është thënë jo një herë që "librat e mirë e kërkojnë lexuesin e edukuar". Duke qenë "punimi i parë bibliografik retrospektiv, megjithatë autorët e kanë parë si të rëndësishme t'i informojnë lexuesit edhe me çështje të tjera si: "historia e bibliografisë shqiptare, për gjendjen e librit shqip në faza të ndryshme zhvillimi, si dhe shpjegime të ndryshme teoriko - metodologjike e teknike mbi funksionin e bibliografisë si të tillë.

Në parathënie gjejmë informacione të thukëta për traditën e bibliografisë shqiptare dhe bartësit e saj, si: Norbert Jokl, F. Nopcsa, G. Petrotta, F. Miklosich, Gustav Majer, A. Stratigo, Zef Valentini, Emil Legrand, Faik Konica, Lumo Skendo, Jup Kastrati, Dhimitër Shuteriqi etj.

Duke e vështruar nga ky kontekst studimin e gjatë të vënë si parathënie "Mbi bibliografitë dhe mbi këtë bibliografi" të Ramazan Vozgës, si dhe tërë përmbajtjen e të dy vëllimeve, mund të pohojmë se kemi të bëjmë, thënë figurativisht, me miniera të pashtershme, burime kolosale informacionesh, faktesh e të dhënash, me të cilat një pjesë e madhe e lexuesve ndeshet për herë të parë.

PËRMBYLLJE

Në qoftë se e tërheqim një parabolë rreth nocionit të kujtesës që nga lashtësia deri në ditët e sotme do të vërejmë përparime të pamatshme. Çfarë ishte kujtesa apo mbamendja e njerëzimit në epokat e errëta të lashtësisë para se të zbulohej shkrimi, çfarë ishte ajo kur u zbulua shkrimi dhe u përdorën pllakat e argjilës, papiruset, pergamenat, e çfarë ishte në të ashtuquajturën epokë e Gutenbergut?

Sot flasim për kujtesën e digjitalizuar, memoriet e pashlyeshme dhe në këtë kontekst edhe për bibliotekat digjitale.

Nëse në shekullin XVIII njerëzit e arsimuar të Evropës perëndimore ankoheshin se kishte tepër gjëra për të lexuar (duke pretenduar se duhej lexuar gjithçka që botohej), sot njerëzimi është i ballafaquar, para së gjithash, me përzgjedhjen, seleksionimin.

Për t'u rënë në gjurmë librave që na duhen për jetën dhe të ardhmen tonë, duhet siguruar më parë burime informacioni. Dy vëllimet e Bibliografisë së librit shqip të autorëve Ramazan Vozga, Maksim Gjinaj, Margarita Mele dhe Myrvete Elmazi, janë pikërisht ato që na duhen, udhërrëfyes, ndriçues shtigjesh në pyllin e jetës sonë.

Prishtinë, prill 2011

BIBLIOTEKA NË iPad

Liridon ZEKAJ

Jam Liridon Zekaj, zyrtar i Teknologjisë Informative në Bibliotekën Kombëtare dhe Universitare të Kosovës. Përpos kësaj pune që kryej në këtë institucion, kohë pas kohe, jashtë orarit të punës zyrtare, dizajnoj edhe libra e revista të autorëve e të botuesve të ndryshëm në Kosovë, të cilët i ruaj edhe në formatin PDF, në disqe e USB flash drive. Nuk jam adhurues as i librit fizik e as i atij elektronik, pasi nuk kam kohë të lexoj libra por, derisa vështroj nëpër Google teknologjitë më të reja të komunikimit, pajisjet për librat elektronikë, libraritë e librave elektronikë, këndet e bibliotekave të librave elektronikë, shqetësohem për të ardhmen e librit fizik; mendoj se si do të duket ose të merret libri fizik pas dy ose tri dekadave edhe në Bibliotekën Kombëtare dhe në atë Universitare të Kosovës (pasi të ndahet kjo e dyta nga e para edhe me punë, edhe me objekt). E ky shqetësim botëror më ka prekur mua, stafin e IT-së dhe udhëheqësin e BKUK-së, për të bërë ndonjë përgatitje për digjitalizimin e librave, të cilin shqetësim kemi nisur ta kthejmë në punë të përditshme.

Muajin e kaluar, pas një konference mbajtur në Tiranë për bibliotekën digjitale, edhe ne në BKUK kemi filluar digjitalizimin e librave, sidomos të librave të rrallë, të cilët janë paksa edhe të dëmtuar fizikisht, pasi ka të tillë rreth 500 vjet jetë. Librat e tillë, për shkak të mungesës së aparaturave (skanerëve e scan robotëve) për digjitalizimin e tyre, jemi duke i skanuar në skanerë të thjeshtë, të formatit A4, të cilët i hasim nëpër internet caffe.

Është marrë kjo iniciativë, për të digjitalizuar libra, pasi kohët e fundit, në gjithë botën, edhe në Kosovën tonë të vogël është shtuar për temë diskutimi libri elektronik, se si mund të lexohet ai përpos si libër fizik, të cilin shkojmë e blejmë në librari, te shitësit ambulatorë shesheve të qyteteve, ose e huazojmë nga ndonjë shok ose nga bibliotekat. E kjo kërkesë është shtuar shumë marrë parasysh edhe mjetet e teknologjisë së informacionit, sidomos mundësinë që sot ofron iPadi për leximin e librave elektronikë, të revistave, të gazetave, të broshurave e të informacioneve të ndryshme në uebe sociale të ndryshme, e i cili është bërë shumë i përdorshëm e i dashur për çdo lexues, pasi në të, njerëzit me kohë të lirë, përpos që lexojnë libra, edhe luajnë lojëra të ndryshme, e përdorin chatin në facebook, twitter, ose edhe msn-në. E ky mjet multimedial digjital, që ofron edhe zë, edhe pamje, edhe lëvizje, ka lënë shumë anash librin fizik. Gjithashtu, ka dëmtuar botuesit (shtypshkronjat).

iBooks
Wolf Hall

Në këtë shekull, për shumicën e popullsisë në botë, libri elektronik është shumë më superior sesa ai i shtypur, pasi nuk dëmton ambientin, kursen letër, nuk është i rëndë, informacioni nga ai mund të shkëputet e të bartet te tekstet e tjera shumë më lehtë sesa nga libri fizik. Ta zëmë, nëse një libër në formatin PDF i ka 4-5 megabajt, në një iPad 16 gb memorie mund t'i fusim rreth 2 800 libra elektronikë. Pra, ky iPad shumë i avancuar dhe shumë i lehtë me peshë, as 500 gramë, është një bibliotekë personale shumë e dashur, e cila ta jep mundësinë ta gjesh librin që dëshiron ta lexosh për pesë sekonda. D.m.th., është shumë praktik dhe shumë shërbyes i shpejtë.

Por, ky mjet i ftohtë ka nxitur debat të nxehtë dhe ka nisur t'i dëmtojë shtëpitë botuese, të cilat arsyetohen duke thënë se: iPadi është i ftohtë, nuk ka emocion, mungon ndjenja e prekjes, shënimet me laps, era e letrës, përthyerja e cepave të faqeve etj.

Në këtë kontekst të shqetësimeve nga teknologjitë e reja, po përmendim Elisabeth Ruge, një botuese e regjur me krizat. Duke kërkuar në Google mendimet e botuesve të librave rreth së ardhmes së librit, qasje interesante për librin dhe iPadin kishte edhe ajo.

Të kujtojmë me këtë rast se ajo në vitet '90 ngriti thuajse nga hiçi shtëpinë botuese “Berlin Verlag” dhe sot i gëzohet deri në 200 publikimeve të reja në vit. Por, edhe pse shtëpia e saj botuese është tashmë e konsoliduar, ajo të ardh-

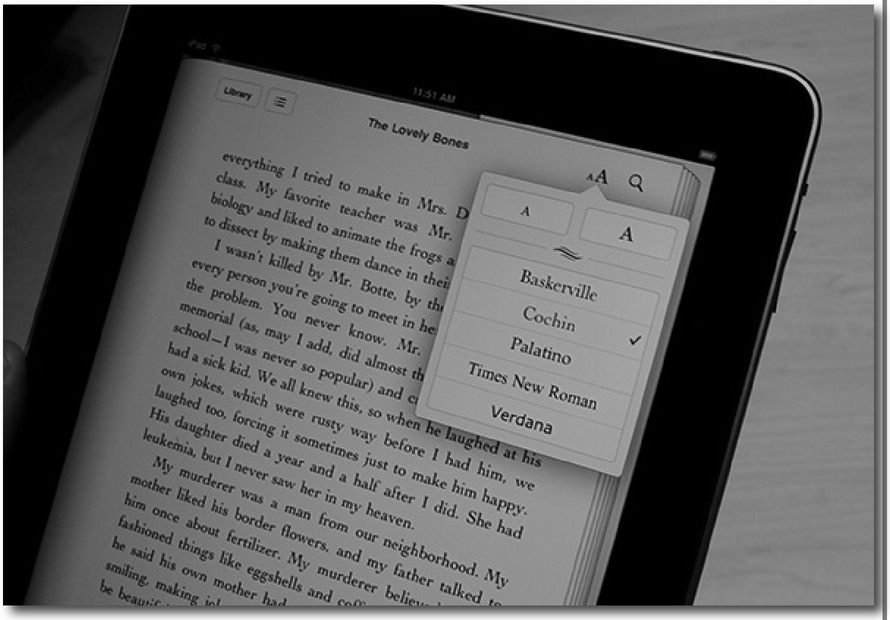

everything I tried to make in Mrs. D
class. My favorite teacher was Mr.
biology and liked to animate the frogs a
to dissect by making them dance in thei
I wasn't killed by Mr. Botte, by th
every person you're going to meet in he
the problem. You never know. Mr.
memorial (as, may I add, did almost th
school—I was never so popular) and c
had a sick kid. We all knew this, so when he laughed at his
own jokes, which were rusty way before I had him, we
laughed too, forcing it sometimes just to make him happy.
His daughter died a year and a half after I did. She had
leukemia, but I never saw her in my heaven.
My murderer was a man from our neighborhood. My
mother liked his border flowers, and my father talked to
him once about fertilizer. My murderer believ
fashioned things like eggshells and co
he said his own mother had
smiling, making jo
be beau

men e librit dhe të punës së vet e sheh me shqetësim: “Mendoj se na presin kohë shumë të vështira, duhet të kemi të gjithë shumë ide, duhet të jemi të përgatitur për të rejat, dhe atë çka është për ne e rëndësishme në përmbajtje në botën e publikimeve, të arrijmë ta harmonizojmë me të renë”.

Vështrimi drejt së ardhmes nuk është vetëm për Elisabeth Ruge si një përgatitje përpara një stuhie të madhe. Botues, tregtarë të librit, njohës të sektorit, të gjithë janë të një mendjeje: libri elektronik do ta kthejë vërtet përmbys gjithë sektorin e librit. Përballë shifrave të shitjes, tani për tani reagimi është i përmbajtur: “Në Gjermani kuota me 1% e librit elektronik në treg është mjaft e ulët, dhe kjo ka kryesisht dy arsye: së pari, oferta me ‘bestseller’ nuk është ende aq e madhe sa duhet, që të ishte vërtet tërheqëse për një numër të madh lexuesish. Së dyti, ne nuk kishim pajisje të përshtatshme leximi, pra lexues për libra elektronikë. Edhe këto aparatura do të vijnë, prej disa javësh kemi iPad dhe nga laboratorët e zhvillimit të ofruesve të mëdhenj mësojmë se gjatë këtij viti do të vijnë edhe shumë pajisje të tjera, me cilësi të ngjashme”. Kështu thotë Roland Schild, administrator i Librekas, një lloj dyqani në internet për libra elektronikë i shoqatës së sektorit gjerman të librit. Rreth 25 000 tituj librash elektronikë numëron Libreka. Për krahasim: në tregun gjerman të librit ofrohen 1,2 milionë libra të shtypura. Ky krahasim tregon qartë kontrastin e fortë mes tendencës mediale dhe realitetit në sektorin e botimit. Këtu shtohet dhe konfuzioni i madh kur është fjala për aparatet e leximit. “Fatkeqësisht jemi në një situatë kur pikërisht ofruesit e mëdhenj ngulin këmbë në formatet e tyre, kështu që librat elektronikë mund të lexohen vetëm në pajisjet e tyre. Kjo situatë nuk është aspak e këndshme për konsumatorët, pasi, nëse merr një tjetër aparat leximi, duhet ta blesh të gjithë bibliotekën nga e para”, - thotë Schild.

Me ofrues online si për shembull librarinë në internet Amazon apo eBook-Store të Apple, konfuzioni bëhet i plotë. Kush është në këtë rast botuesi? Kjo në të ardhmen nuk do të luajë më një rol kaq të rëndësishëm, thotë një nga drejtueset e Microsoft, Dorothee Ritz: “Ne jemi një sipërmarrje programesh kompjuterikë dhe jo sipërmarrje mediesh në kuptimin e ngushtë. Nga ana tjetër, ne jemi deri në një farë mase publikues, pasi të gjithë konsumatorët që janë në platformat tona, krijojnë jashtëzakonisht shumë përmbajtje dhe unë mendoj se ne botojmë në kuptimin që këto përmbajtje që krijohen atje, i bashkojmë me atë që sot quhet libri klasik dhe në këtë mënyrë krijohen forma krejt të reja dhe interesante libri. Ne jemi gjithçka. Kjo e bën këtë botë të re kaq interesante”. Dhe njëkohësisht sfidë për botën e vjetër. Nëse librat do të vazhdojnë të digjitalizohen gjithnjë e më shumë dhe të shiten në internet, çfarë do të ndodhë me libraritë?

Disa prej tyre nuk dorëzohen, por përpiqen të hyjnë në lojë. Kështu edhe libraria Osiandër në jug të Gjermanisë ka 22 filiale dhe këtyre u shtohet edhe një dyqan në internet. Shefi i Osianderit, Hermann-Arndt Riethmüller, tregon se përse klientët duhet t'i drejtohen portalit të tyre: “Kush dëshiron sot të blejë një libër elektronik, duhet të regjistrohet me një llogari të veçantë tek ofruesit e ndryshëm. Nëse vijnë në librarinë tonë, mund të sigurojnë librat elektronikë të të gjithë këtyre ofruesve. Kjo është për ne një mundësi e shkëlqyer. Ne kemi funksion këshillues, ne jemi seleksionues. Ky funksion përzgjedhjeje mendoj se forcohet ashtu siç forcohet edhe funksioni i librit”.

Se sa do ta kërkojnë lexuesit në të ardhmen librin elektronik, nuk mund të parashikohet me siguri. Disa përfaqësues të sektorit hedhin sytë nga tregu amerikan: atje xhiro e librit elektronik përbën gati 10% të xhiros së përgjithshme. Një tendencë kjo edhe për tregun gjerman të librit? Të paktën sipas një anketimi rreth 3 nga 80 milionë gjermanët mendojnë të blejnë sivjet një libër elektronik. Por, e di se, ani pse me vonesë, Biblioteka Kombëtare dhe Universitare të Kosovës ka filluar të punojë për t’u ofruar lexuesve edhe këtë mundësi: Bibliotekën në iPad.

KULTURA, MEDIET, KRITIKA

/ VIJON NGA BALLINA /

Kjo ka nënkuptuar dhe ende nënkupton se “gjetjet arkeologjike në kujtesën shqiptare” zgjerojnë shtegun e interpretimit dhe të njohjes së vetes: atë që quhet vetë-ekzaminim apo vetë-interpretim. Ky interpretim mëton të tejlakojë epistemologjinë tradicionale dhe të kultivojë dijen si interpretim i vetes e i autenticitetit real dhe të imagjinuar për veten.

Doemos kur mendojmë për gjendjen e leximit dhe të shkrimit në kulturën shqiptare, duhet të reflektojmë brenda trajektores historike të zhvillimit të kulturë shpirtërore e materiale të shoqërisë shqiptare dhe mendimit shqiptar si entitet në vete. Por, reflektimi i mirëfilltë mbi këtë gjendje është sfidë pasi që duhet t’i prijë një kërkim i denjë dhe i kujdesshëm në literaturë dhe në empiri. Siç thotë Fishta, në një ese të tij, për natyrën e artit “para vshtirsis së saj theme u asht dridhë pupla në dorë der nji Platonit, nji Aristotelit... me gjith kta po ia himë ksajë barre, e në mos na zafet frymen nën peshën e vet, zhyte-mbyt do t’i dalim përtej”.[1] Andaj, në këtë shkrim dua që shkurtimisht të japë një analizë konceptuale të raportit të kulturës dhe mediumit, duke u fokusuar në shkollat kryesore që kanë influencuar hulumtimin dhe kritikën mbi atë raport.

PREMISAT KULTURORE DHE IDEOLOGJIKE

Jemi të vetëdijshëm se mendimi kulturor shqiptar ka nevojë të zgjerohet brenda shtegut interpretativ të artit, kulturës, gjuhës, letërsisë, oralitetit, historisë, medieve etj., por gjithnjë duke u tundur edhe në rrafshin teorik pragmatik. Mendoj se epistemologjia shqiptare nuk do të përfitojë shumë, posaçërisht për arsye të gjendjes së saj, nga i ashtuquajturi *mendim kritik*, nga mendimi që vjen si “mekanizëm” apo “instrumentalitet”. Siç thotë edhe Keneth Minogue në shkrimin e tij rreth teorisë së ideologjisë, është vetëm tradita refleksive mbi *dukën* e vetes si njeri, si grup e si kulturë, ajo që mund t’i bëj ballë “racionalizmit mekanik” (jo racionalitetit!) politik të ideologjisë. Andaj, mendimi kulturor shqiptar, tashmë i dalë nga një kontaminim ideologjik, vetëm duket se po venitet nga dallga e quajtur mendim kritik. Sepse mendimi kritik është një “mendim” që përvetëson banalitetin e rrymave teorike kinse çliruese e iluminuese, të cilat ndonëse fshihen prapa një oferte të mirë metodologjike, intencë kanë leximin shabllon. Ky mendim i tillë po na huton, duke na ofruar një protezë për të lexuar e ndjerë artin e kulturën. Doracaku i këtij mendimi mëton të na ngritë vetëdijen, duke na shpjeguar se artin tonë duhet ta “dekonstruktojmë”, ta “çmitizojmë”, ta “dekontaminojmë” nga tradita etj., sepse përndryshe kontaminohemi edhe ne dhe s‘ka rrugëdalje pos leçitjes. Natyrisht se ky argument duket atraktiv kur kemi parasysh historinë e mendimit shqiptar të zhvilluar brenda një gjysmë shekulli ideologjik prej të cilit kemi dalë.

Realizmi socialist dhe kritika ideologjike kishte shfrytëzuar të gjitha mjetet instrumentaliste të saj për të përçuar glorifikimin e Partisë dhe të frymës ideologjike të saj. Katalizatorë të saj ishin tërë mediumet e përçimit të mendimit që nga libri, televizioni, kinematografia, festivalet, konferencat, e kështu me radhë. Ndërsa në kohën aktuale, pas një kontaminimi dhe ngecjeje në komunikim me mendimin bashkëkohor perëndimor, mendimi shqiptar është në ngarendje për të komunikuar dhe krijuar relacione me këtë mendim. Mungesa e një tradite mendimi dhe moslëvrimi i saj ka krijuar një huti te studiuesit e rinj, të cilët përvetësojnë metodologji e rryma të ndryshme kulturore.

Natyrisht se nuk ka të keqe të përvetësohet metoda e mirë që ndihmon interpretimin më solid dhe më objektiv, por, fatkeqësisht, bashkë me metodologji, sot merren “shabllon” edhe premisat, kahet, intencat dhe ideologjitë e këtyre rrymave, të cilat frymojnë si “shkolla të mendimit kritik” edhe në shtegun akademik perëndimor. Këto “shkolla” tashmë pothuajse janë trend i gjerë edhe në Perëndim dhe çdo pikëpyetje në këto shabllone shpesh nënkupton leçitje. Nëse vihet në pyetje statusi i tyre akademik, menjëherë pason etiketimi tashmë klishe se kush nuk është në vazhdë të postmodernizmit, feminizmit apo edhe postkolonializmit, fshihet pas një izmi tjetër, ose është tradicionalist i zgjebur, ose diskriminues, etj. D.m.th nëse nuk e pranon postmodernizmin dhe izmat e tjerë si vlerë apo famullitarët e kësaj izme, si njerëz të kulturës, ke një problem serioz ose të trashëguar ose politik, ose diçka tjetër (p.sh. kjo u ngjan shumë akademikëve anglezë kur mohojnë këto rryma dhe etiketohen me diçka qoftë edhe personale). Kjo do të thotë se nuk mund të jesh njeri e dashamir i kulturës, i artit apo tërë poeisisit, sepse këtë dashuri e kanë pushtuar dhe e ndjejnë vetëm post-kritikët.

Sidoqoftë, shkollat e mendimit kritik, po ashtu, kanë premisa dhe kahe specifike të zhvillimit të tyre. Teknologjia dhe mediet e reja nuk kanë një traditë intensive të zhvillimi të tyre si mjete apo praktika të reja. Intensiteti i zhvillimit të tyre ka inspiruar një mori kritikash dhe rrymash kritike e studimore. Ato tashmë kanë krijuar dhe metodologji të thukët të prirë nga mendimi kritik. Mirëpo, kjo hapje joharmonike e mendimit kritik, krahas zhvillimit të hovshëm medial, është përdorur edhe për letërsinë, artin e kulturën në përgjithësi. Sipas shablloneve të studimit të televizionit, si fenomen, është studiuar edhe letërsia e piktura. Mënyra se si është studiuar fotografia okazionale është përvetësuar edhe për studimin e letërsisë. Kjo po vihet re edhe në shtegun e kritikës shqiptare.

Sidoqoftë, pa pretenduar të synoj polemikë, do të jap një pasqyrë të shkurtër të një shtjellimi metakritik mbi raportin kulturë-medie-teknologji, të cilin e kemi bërë më herët. Por, do të fokusohemi në rolin e medieve si ndihmaçarë empirik të mendimit kritik.[2]

ARGUMENTIME

Qysh në lashtësi njeriu ka komunikuar me njeriun, ka shprehur ndjenjat dhe mendimet e veta nëpërmes gjuhës që është një prej mediumeve primare dhe karakteristike për njeriun. Mirëpo, gjuha si objekt dhe si medium i komunikimit, pothuajse është zhvilluar deri në atë masë sa që ajo tashmë nuk është thjeshtë medium por edhe medium bazik për ontologjinë e zhvillimit racional të njeriut. Ekziston një histori relativisht e re e zhvillimit të formave të reja të shkrimit dhe të kujtesës. Natyrisht se një ndër aspektet kryesore në këtë udhë janë zbulimet kyçe si letra kineze, shtypshkronja e Gutenberg-ut, fonografi i Edison-it, radioja e Markon-it, fotografia, filmi, TV, kompjuteri, dhe interneti e zhvillimet e fundit dixhitale. Të gjitha këto zbulime, të cilat kanë ndikuar në ndryshimin e relacioneve sociale brenda shoqërive të ndryshme, janë zhvillime që i përkasin krahut material të zhvillimit të shoqërisë. Edhe pse shoqëria (dhe ajo moderne) zhvillohet nga idetë dhe synimet e inteligjencës njerëzore, të cilat racionalizohen si përpjekje për një jetë më të mirë, mediumet shihen si katalizatorë në zhvillimin e shoqërisë moderne. Benedict Anderson argumenton se vetë kombi është një “komunitet i imagjinuar”[3] ku mediumet (p. sh. shtypi) kanë qenë katalizatorë të krijimit të këtij komuniteti ku filani prej kësaj ane nuk e njeh fistekun prej asaj ane, mirëpo të gjithë e kanë një perceptim të njëjtë se cili është kombi i tyre. Edhe pse ky argument është relativist, prapëseprapë rrumbullakon natyrën e mediumeve si katalizatorë të zhvillimeve shoqërore. Nga ana tjetër, kemi argumentin e Anthony D. Smith-it se nacionalizmi i ka premisat në etni dhe në idetë e kultivuara brenda një etnie territoriale, gjuhësore e politike.[4] Po ashtu, mund të themi se edhe debatet në estetikë dhe kritikë letrare e kulturore bazohen po ashtu mbi argumentet se përkundër të gjitha aspekteve të rëndësishme të materialitetit të mediumeve, prapëseprapë ajo që mbijeton dhe i jep shpresë qenies njerëzore është imagjinimi, objekti estetik, vizioni etik dhe vetë ndërlidhja e relacioneve sociale. Argumentet e tanishme rreth teknologjisë dixhitale dhe internetit janë argumente që pothuajse e bëjnë romantike “ndërlidhninë sociale”; interneti mundëson për individët, të cilët, në mungesë të aktivitetit në programet madhore, që i japin domethënie përvojës së tyre, duke kaluar nëpër një “rites de passage”, përmbushin kërkesat e tyre estetike, etike e politike, dhe “mpihen” në efemeritetin e dixhitalisë.

Për shembull, si në antropologji ashtu edhe në disiplinat e tjera, pothuajse tërë argumentet, konceptet dhe spekulimet filozofike adoptohen për të akomonduar “revolucionin” e ri të kohës sonë. Nëse zhvillimin e internetit dhe të dixhitalisë në tërësi e shohim si një zgjatje të dorës-protezë të njeriut për ta zhvilluar organizimin e jetës dhe përvojës njerëzore, atëherë është e natyrshme të kemi një dozë frike nga kjo dorë e zgjatur që mund të fillojë të rebelohet dhe të kthejë fjalë. Këtë dozë droje e hetojmë edhe në jetë të përditshme edhe në përsiatje filozofike. Në shesh dalin pyetje, si: Ku banon teknologjia? Çka ndodh me materialitetin e saj që na ndihmon të objektivojmë ndjenjën dhe mendimin tonë në letër, në pikturë, në ekonomi, në politikë, në ligje e norma? Këto janë pyetje që janë shtruar posaçërisht pas revolucionit të dixhitalisë e këndej, kur kemi të bëjmë me një shtim të madh në masën teknologjike dhe në kornizat e saj që na e "afron" dhe "ofron" një ritual të anëtarësisë në simulacion.

Mirëpo, sa i përket vetë masës së mediumeve që bartin mesazhin, që katalizojnë formën e kulturës, që prezervojnë informatat etj., ekziston një korpus i madh i studimeve që shpalos argumentime të ndryshme. Ekzistojnë argumente të llojllojshme rreth teknologjisë si medium që ndërmjetëson jetën njerëzore dhe shumica e argumenteve janë të ndara në ato që theksojnë mëninë ndaj "afrimit" që dixhitalia bën dhe të tjerat që theksojnë çlirimin e lexuesit dhe "afrimin" e mesazhit kulturor te masat. Kësisoj, *dixhitalia*[5] luan rolin e pajtuesit të individit. Ajo ofrohet si "sheqerkë dixhitale" e nganjëherë edhe si zëvendësim për "garën" e humbur në botën reale. Po ashtu, dixhitalia "afron" informimin te lexuesit dhe konsumuesit. Ajo, po ashtu, e sheh veten si "fëmijë të ri të ëndrrës revolucionare dixhitale". Jo rastësisht, në vitin 1996, Fondacioni i Lirisë (Electronic Freedom Foundation) në deklaratën e Pavarësisë së Kiberhapësirës (Cyberspace) dha ultimatum revolucionar: "Qeveri të Botës Industriale, ju gjigantë të mishit e hekurit, unë vij nga Kiberhapësira, shtëpia e re e Mendjes. Në emër të së ardhmes, ju kërkoj juve të së kaluarës që të na lini të qetë. Ju nuk jeni të mirëseardhur këtu. Ju nuk keni sovranitet aty ku mblidhemi ne".[6]

Ajo që është më e theksuara është fakti se gjithmonë flitet për rëndësinë e mediumeve për jetën e njeriut të rëndomtë. Sidoqoftë, neve na interesin të dimë edhe si argumentohet nocioni i vlerës së kulturës kur kemi të bëjmë me format e reja mediale. Në studimin e mediumeve hasim në një trini gjenealogjike: tekstet mediale - ku fjala tekst ka kuptim semiotik (duke përfshirë vizualen, audialen etj.), teknologjinë mediale dhe kontekstet mediale.[7] Le t'i shikojmë ato një nga një.

TEKSTET MEDIALE

Semantika e nocionit "tekst" vjen kryesisht nga shtjellimi semiotik dhe legacia semiotike gjë që ka bërë që kjo fjalë të nënkuptojë edhe format e tjera të sistemit të shenjimit, si filmin, fotografinë, këngën, etj. *Legacia* e kësaj domethënieje na vjen nga Saussure-i, e kulminon te Barthes-i, Adorno etj. Duke kritikuar industrinë kulturore apo kulturën masive, këta kritikë i shohin prodhimet e kësaj industrie si tekste të cilat duhet të dekodohen apo demistifikohen nga ideologjia kapitaliste, borgjeze apo edhe nacionaliste. Prandaj, duhet theksuar se teoritë mediale fillojnë të marrin hov nga kjo premisë që e sheh tekstin medial si tekst, i cili është i ngjyrosur nga ideologjia, dominimi dhe si produkt të një "industrie kulturore". Si argument i dendur del se teksti medial është ind, i cili përçon mesazhin e prodhuesit. Receptuesit apo lexuesit janë pasivë dhe u nënshtrohen "përkëdheljes" së industrisë kulturore të drejtuar nga ideologjia. Po ashtu, edhe karakteristika tjetër e mediumeve - bartja e mesazhit - vihet nën kontrollin e dominimit.

Ndër argumentuesit më të zellshëm ishin Adorno dhe Horkheimer-i, të cilët ikën nga regjimi nazist i Hitlerit, që përdori propagandën për të mobilizuar gjermanët, dhe migruan në Amerikë. Sipas tyre, mjetet e informimit, si gazetat, radiot, kinematë etj., ishim mediume të cilat përdoreshin për të forcuar argumentin nazist e fashist dhe për të krijuar një "të vërtetë", një *status quo* që përçonte ideologjinë e tyre. Po ashtu, ata panë se edhe në Amerikë mbizotëronte një kulturë masive dhe qëndrimi i tyre ishte se edhe pse në Amerikë nuk sundonte Hitleri, atje mbretëronte një ideologji e kapitalizmit që donte të shlyente vlerat e kulturës së lartë evropiane, duke i zëvendësuar ato me vlerë tregu.

Adorno na thotë se "tërë praktika e industrisë kulturore e transferon motivin e përfitimit në forma kulturore. Qysh kur këto forma, si komoditete në treg, filluan t'u sjellin përfitime krijuesve të tyre ato veçse janë bërë forma të përfitimit"[8]. Adorno dhe shkolla e tij (frankfurtiane) argumentuan se tekstet mediale dhe mediumet në të cilat ato shfaqen kanë efekte të mëdha në shoqëri, qoftë si tekste që përçojnë një mesazh të kamufluar të ideologjive (totalitare, kapitaliste etj.) qoftë si tekste që krijojnë agoni, qorrësi dhe fantazi. Pra, masat vuanin nga efekti i mediumeve në të dy anët dhe ky efekt i "gjilpërës hiperdermike" në masat e "mpira" mban gjallë gjeneratorin kapitalist e totalitarist.

Barthes-i njihet si një ndër demistifikuesit semiotikë kryesorë të mitologjisë/ideologjisë në format e ndryshme të pop-kulturës. Në vlugun e '60-tave ai kishte transformuar sociologjinë kulturore në semiologji kulturore, ku gjithçka ishte sistem shenjues apo megatekst, ku duhet të identifikoheshin shenjat e ngarkuara me energji *dominus.* Në studimin e

teksteve mediale bashkohet semiotika, teoria kritike, sociologjia, antropologjia e shumë disiplina të tjera. Disa nga konceptet kryesore që shtjellohen në këto analiza janë edhe narrativi, reprezentimi, miti, hapësira mediale etj. Pra, theksi bie mbi vetë tekstet mediale si tekste që prodhohen dhe konsumohen por edhe rreth prodhimit dhe masës ideologjike të investuar në prodhim. P. sh. Barthes-i analizon reklamën Panzani, ku jepen shenja të ndryshme si domate, qepë, pako e pastave, etj., në sfond të ngjyrave të gjelbër dhe të kuqe. Barthes-i vjen në përfundim se kjo reklamë jo vetëm që promovon ushqimin në të por edhe "italianësinë"(apo italianicitetin), duke e natyralizuar mesazhin konotativ të saj.[9] Adorno po ashtu do të thoshte se prapa reklamave të tërë kulturës masive qëndron një industri e cila e fabrikon atë. Kjo industri tenton që të afrojë "produktin" te masa. Adorno këtë "afrim" e shihte si strategji ideologjike: "topitje" për të manipuluar dhe si "zbritje" të kulturës së lartë. Walter Banjamin-i, e shihte këtë "afrim" më pozitivisht - si demokratizim i masës. Siç cekëm edhe më herët, Barthes-i i ri me mantel të semiurgut na thotë se ky "afrim" nuk është ashtu siç shihet: çdo tekst ka simptomat e veta ideologjike dhe këto simptoma duhet identifikuar. Barthes-i plak fillon të dezinfektojë shkrimin e tekstin medial me ilaç të ri që formohet me polisemi, kënaqësi etj.

Përjashtim këtu ka bërë F. R. Leavis i cili këtë "afrim" e shihte si një "standardizim" dhe "zbritje" të kulturës së traditës që fisnikëronte shpirtin dhe emanciponte mendjen për të ditur se çka të ndjejmë. Mirëpo, Leavis nuk "demaskonte" ideologji prapa "afrimit", por vetëm theksonte "mëvetësinë" e kulturës së traditës (traditës, duke nënkuptuar traditën estetike). Leavis kurrë nuk e kishte bërë objekt të studimit të tij jetësor demaskimin e "ideologjisë" apo "dominimit". Ai bëri kritikë të motivueshme të letërsisë e të kulturës, duke dashur ta ruajë vetëm letërsinë e mirëfillte si objekt të kritikës së tij. Kjo vërehet në tërë veprat e tij kritike.

Edhe studimet kulturore britanike të iniciuara nga Raymond Williams dhe dega e tyre e studimeve mediale e inauguruar nga teksti *Encoding/Decoding* i Stuart Hall-it,[10] fillojnë të kundërshtojnë, sipas tij, një lexim pesimist ndaj hapjes dhe afrimit të kulturës dhe provojnë "hapje" ndaj këtij "afrimi". Mirëpo, arsyeja e kësaj hapjeje është në "deqendërzimin" apo edhe "mohimin" e vetë "kulturës së lartë" të traditës estetike siç e promovonte Leavis-i. Këto arsye bazoheshin në premisat e vendosura nga neomarksistët si Gramsci, Foucault, dhe postsosyrianët francezë. Pra, sipas tyre tekstet mediale ishin tekste që kodoheshin nga prodhuesit dhe dekodoheshin nga lexuesit sipas inteligjibilitetit të tyre. Pra, domethënia e një teksti medial varet nga ajo që sjell lexuesi në tekst, duke u bazuar në paradigmën e lexuesit si faktor divers. Mirëpo, kjo rrymë e studimeve donte ta shihte tekstin medial doemos të hapur dhe nuk mëtonte që në ontologji të çdo krijimi medial të vendosej një traditë e shkrimit të kulturës së lartë artistike. Kjo rrymë, edhe pse e sofistikuar mjaft nga një diskurs abstrakt i cili të step nga makineria e tij terminologjike, nuk ndoqi vazhdën e studimeve të teksteve të tipit të Mathew Arnodlit, Leavisit e Eliotit. Kjo rrymë filloi të merret më shumë me teoritë e qasjeve të huazuara nga të gjitha bibliografitë disiplinore ndaj teksteve mediale se sa me vetë tekstet mediale. Pra, me zgjerimin e shtegut vizual e medial, u përvetësuan teori që tentonin të çlironin lexuesin nga një "ideologji" më shumë se sa diçka tjetër. Le të themi e kjo është në rregull. Por ku mbetet vetë teksti, apo ontologji tekstit letrar, apo imazhit fotografik, apo imazhit lëvizës? Ku mbetet kritika e motivuar nga teksti, e jo nga opurtunistikja e tekstit (ah, ky tekst qenka i mirë për ta vërtetuar përkatësinë time ndaj një shablloni të ri!)?

Ajo që vërehet në pothuajse tërë korpusin e studimeve mediale (kahut të receptimit) është një argument mjaft relativist që doemos tenton të romanticizojë "konsumuesin aktiv", kah ky që aludon se konsumuesi gjen domethënie ashtu siç atij i shkon përdore. Hebdige-i, dhe shumë të tjerë e përdorin pa vend fjalën "domethënie". Domethënia e një teksti nuk është secili kuptim që ai tekst mund të ketë për një lexues. Domethënia e tekstit është intenca e autorit, ashtu siç synohet nga autori, siç rrezaton në tekst dhe kapet nga lexuesi si intencë e imagjinatë e tillë. Pra, duhet të kemi parasysh dallimin në mes të *kuptimit sipas rëndësisë që një tekst mund të ketë për një individ* (këtu hyjnë arsyet e ndryshme personale a kontekstuale) dhe *të zënit apo kuptimit të domethënies se tekstit ashtu siç i prin autori në tekst*. Këtë dallim mëse të rëndësishëm na e shpjegon qartë E. D. Hirsch-i në shkrimet e tij të thuktë rreth autorit, domethënies, interpretimit, validitetit, etj.[11] Në këtë kontekst duhet të cekim se forcë centrifugale në të dy hemisferat, në atë të autorit dhe tërë objektivimit të tij në tekst, dhe në atë të lexuesit dhe receptimit të tekstit, është intenca e autorit. Ndërsa kritiku si hulumtues i domethënies së autorit bën validimin e tekstit. Robert Grant-i na përkujton se "nëse ne e injorojmë intencën e autorit (a.c. Grant-i përdor fjalën "utterer") ne *e zhveshim nga natyra e saj* atë që dëshirojmë ta sqarojmë dhe përfundojmë duke sqaruar një njësi krejtësisht të imagjinuar, e cila në fakt, buron nga vetë tendenca për të sqaruar".[12] Në anën tjetër, nuk do të thotë që për arsye se çdo tekst ka intencë autoriale, ne duhet ta përqafojmë atë tekst. Vetëm tekstet që objektivojnë intencën autoriale të dhënë përmes një imagjinimi e mjeshtërie të thellë, e cila nuk dëshiron të çlirojë, por të afirmojë, se ekziston një botë imagjinare e imagjinimnxitëse janë tekste të traditës estetike dhe mund të pranohen në këtë sintagmë. Përmes intencës autoriale të objektivur në vepër ne e dimë se çfarë qëndron pas një vepre: propaganda, informata apo bukuria. John Searle-i, një ndër filozofët më të shquar në shqyrtimin e intencionalitetit, shkon edhe më larg, duke na thënë se arsyeja pse e quajmë një vepër poezi, roman a tekst do të thotë se ne po aprovojmë intencën e autorit.[13]

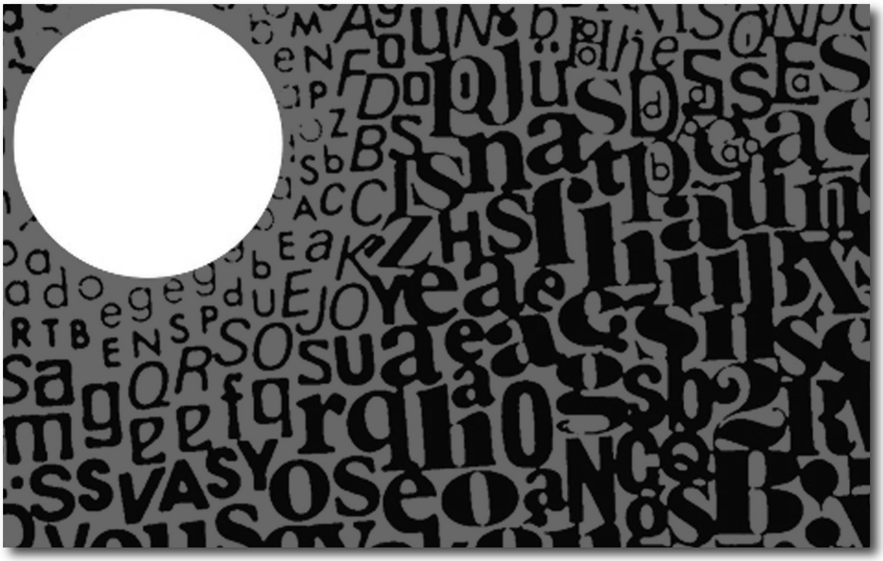

Duhet të theksojmë se edhe pse romanticizimi i lexuesit aktiv ka filluar të marrë hov të madh dhe nuk ka të ndalur, prapëseprapë në argumentimet që përmendëm më herët nuk shihet me sy të mirë nga shumë studiues të denjë të kulturës.
Modleski na thotë se shumë kritikë të kulturës sot kanë një problem: "ata janë aq të kujdesshëm që të mos bëhen elitistë sa që bien pre e një mode populiste... dhe anekënd të zhytur në pop-kulturë... ata nuk mund të arrijnë një distancë kritike nga ajo dhe kështu përfundojnë duke shkruar apologji për kulturën masive".[14]

Ajo që duhet theksuar në këtë rast është fakti se kjo kulturë, e cila fisnikëron shpirtin e ndjenjën, krijohet nga autorë që e ndjejnë dhe e objektivojnë atë. Për këtë arsye kultura e tillë kërkon *nxënie apo kuptim të domethënies së tekstit duke e ri-imagjinuar imagjinatën që autori jep në tekst*. Vetëm autori që ka imagjinatë origjinale, i cili i sheh mediumet si mjet, arrin që t'ia ndalë hovin kiçifikues dixhitalisë për hir të dixhitalisë: hov ky që vjen nga vetë ata që e duan kiçin, sepse kiçi nuk krijohet vetë, por nga kiç-autorët.

TEKNOLOGJIA MEDIALE

Siç thamë më parë, teknologjia apo materialiteti medial është po ashtu faktor kyç në trininë që karakterizon studimet mediale. Shtrohen pyetjet: Sa ndikon teknologjia si bartës i mesazhit në komunikim dhe në kulturë? Sa ndikojnë mediet në imagjinimin e autorit? Pyetje të tilla kanë filluar të përfshijë diskursin akademik qysh para zhvillimeve të hovshme teknologjike të Pasluftës së Dytë Botërore. Mirëpo ne pamë më herët se edhe Adorno dhe pasuesit e tij në njërën anë, atë të demaskimit të ideologjisë, edhe Leavis në anën tjetër, atë tradicionale, nuk ishin dashamirë të hovit të madh teknologjik që kishte filluar të promovonte "zbritjen" dhe "afrimin" e kulturës te masat e gjera. Ata e shihnin teknologjinë si faktor kryesor në zhvillimin e kulturës masive dhe "afrimin" e saj te masat. Mirëpo, pos Adornos, shumica e këtyre autorëve vetëm alarmonin “zbritjen” e kulturës dhe të artit, mirëpo nuk elaboronin më shumë rreth teknologjisë si “objekt” dhe si “materialitet” për arsye se së pari “mediumet” shiheshin si vegla dhe së dyti “mediumet” shiheshin si “zbritje” e kulturës.

Mirëpo, në krahun e argumenteve për teknologjinë dhe “materialitetin” e mediumeve teknologjike, në skenë dalin shkollarët e Torontos në krye me Harold Inis-i, Walter Ong-u dhe Marshall Mcluhan-i. Pa dyshim se puna e këtyre studiuesve vë bazat e pikëpamjes deterministe në teorinë e komunikimit. Ky determinizëm e pozicionon teknologjinë mediale (mediumin që bart mesazhin) mu në qendër të zhvillimit të civilizimit, duke justifikuar edhe çdo ndryshim social si transformim të mediumeve dhe duke konkluduar se ndryshimet e formës së teknologjisë mediale ndryshojnë edhe strukturën e vetëdijes. Inis argumenton se efektet kryesore të teknologjisë mediale shihen së pari në organizimin social e përmes tij ato përthyhen edhe në kulturë. Inis e shihte teknologjinë mediale si “imperializëm të mediumeve” dhe, duke njohur mirë dhe duke e vlerësuar lart historinë e oralitetit dhe shkrimit, erdhi në përfundim se kulturës do t’i nevojitej një kthim tek oralja pasi që oralja kishte autoritet moral, ndërsa shkrimi inkurajonte “monopolin e dijes”. Shoqëria me një kulturë orale më të denjë nuk do të mund të kontrollohej nga politika e burokracia.[15] Kjo tezë e Innis-it përkthehet te Ong-u më vonë si fazë e dytë e oralitetit, e cila u rri shtati zhvillimeve të fundit të revolucionit dixhital.

Sidoqoftë, një ndër farkuesit kryesor të determinizmit teknologjik medial është padyshim Marshall McLuhan-i, i cili ishte profesor i letërsisë dhe i takonte po ashtu traditës së shkollës së Torontos. McLuhan-i argumentoi thukët rreth ontologjisë së teknologjisë mediale (shtypi, mediumet elektronike etj.) në zhvillimin e njeriut. Ai paraqiti disa teza për ta mbrojtur argumentin e tij. Ndër këto njihen: miti i Narcisit, mediumi është mesazhi, mediumi është shtesë apo zgjatje e njeriut, mediumet/mediet krijojnë fshatin global, mediet ndërrojnë vetëdijen etj. McLuhan-i i parapriu Benedict Anderson-it për më se njëzet vjet, duke supozuar se teknologjia e shtypit ishte katalizator kryesor për zhvillimin e idesë së kombit dhe vetë kombit. Mirëpo, përkundër Andersonit, që e zgjeroi temën e tij dhe e ndërthuri me nacionalizëm, McLuhan-i donte të përthekonte në mënyrë më filozofike këtë dukuri. McLuhan-i na jep dy metafora kryesore për të kuptuar pothuajse tërë argumentin e tij. Që të dy këto metafora mund t’i gjejmë në librin *Understanding Media (1964)*[16]. Metafora e parë që McLuhan-i shpalon për ta shpalosur argumentin e tij për teknologjinë është ajo e mitit të Narcisit. Narcisi kishte rënë në dashuri me imazhin e tij të parë në ujë dhe kësisoj nuk arriti që të shkoqej prej tij. Ky ishte obsesioni dhe gazepi i tij. Mirëpo Mcluhan-i na thotë se halli i Narcisit nuk ishte se ai kishte rënë në dashuri me veten e tij por se ai nuk e njihte imazhin e tij si imazh që i përkiste atij. Po ta dinte se ishte reflektim i vetes së tij ai nuk do të kishte të njëjtat ndjenja për të. Sipas McLuhan-it njeriu i sotëm është *narkissos* - po ashtu *i mpirë* - (edhe fjala narcis ka domethënien “mpirje”) dhe nuk e njeh ambientin teknologjik si pjesë e tij, si dorë e zgjatur e tij, apo siç e quan McLuhan-i si *prosthesis* apo protezë e tij. Pra, sipas McLuhan-it proteza është bërë pjesë organike.[17]

Mirëpo, ende pa rendur tutje pyetja do të shtrohej: si është e munduar që një protezë e njeriut (subjektit, shpirtit) të shihet si pjesë që e determinon gjendjen shpirtërore të tij? Si është e mundur që një protezë e tillë, qoftë televizioni, qoftë realiteti virtual, të determinojë mesazhin dhe ndjenjën që njeriu dëshiron t’i japë njeriut tjetër? Një teknologji e tillë do të mund ta nxiste një impuls organik të njeriut për të thënë diçka, mirëpo vetëm bukuria e imagjinimit të thellë e bën teknologjinë të dukshme dhe të padukshme në të njëjtën kohë. Kur dëgjojmë interpretimin e *Dasmës së Figaros* së Betovenit nga Giovana Bartoli, harrojmë se ekziston një teknologji e tërë (shkrimi, orkestrimi, etj.) prapa këtij interpretimi. Pra, vetë natyra e dritës është natyrë që e mundëson aksionin. Ne nuk do të zgjasim argumentimin tonë rreth pozitës së determinizmit teknologjik/medial në përgjithësi, por do të ndalemi te një aspekt në veçanti. Sidoqoftë, disa nga tezat e shqyrtuara të kësaj faqeje analitike të teknologjisë mediale dhe raportit të saj me kulturën kanë peshë dhe rezonojnë fuqishëm sidomos kur kemi të bëjmë me fenomenin e “fshatit global” dhe efektet e formave, zhanreve dhe karakteristikave të mediumeve globale. Sot kur bota reale po “reprezentohet” nga bota virtuale, këto pikëpamje janë mëse relevante. Dihet se me mijëra njerëz kalojnë orë të tëra e disa edhe me vite të tëra në botën “virtuale” apo atë të hapësirës kibernetike (“cyberspace”-it[18]) duke shkruar në *Facebook* apo *Myspace*, duke “jetuar” në *Second Life*, apo duke biseduar në MSN. Për dikë ky është një çlirim apo një arrati nga bota reale. Mirëpo, pyetja shtrohet: çka ofron ky realitet virtual? Literatura e studimeve mediale sjell në shesh disa premisa argumentimi. Një ndër argumentet e para është ai rreth realitetit virtual si inteligjencë artificiale, e cila ndërthuret në mikro-

botën kompjuteristike dhe kësisoj fillon të marrë njëfarë autonomie të saj mirëpo gjithnjë duke shëmbëllyer inteligjencën njerëzore. Këtë argument e shtjellon mirë Floridi i cili na thotë:

Konstruksioni specifik i mikrobotës "brenda" sistemit të kompjuterizuar përfaqëson një kombinim të përgjegjësive ontologjike, të cilin programerët e paramendojnë kur e dizenjojnë sistemin dhe po ashtu lejojnë që të adoptohet nga sistemi. Ky bashkëdyzim me ambientin (imanencën) është tipar i kafshës dhe i inteligjencës artificiale. Ky bashkëdyzim është edhe forca edhe kufiri dramatik i saj. Në anën tjetër, ajo që i bën format e sofistikuara të inteligjencës humane pikërisht të tilla është baraspesha që ato tregojnë në mes të reagimit kreativ ndaj ambientit dhe tërheqjes reflektive nga ai (transcendencë). Kjo është arsyeja pse kafshët dhe kompjuterët nuk mund të qeshin, të tregojnë përralla, të rrejnë etj, siç na ka rikujtuar Wittgenstein, ndërsa qeniet njerëzore kanë po ashtu aftësi që të sillen siç duhet përballë një numri të madh të rrethanave dhe mund të bëjnë ndryshime të duhura gjatë pjekjeve të tyre. Kompjuteri është gjithmonë i kurthuar brenda mikrobotës.[19]

Floridi na thotë se procesi i adaptimit të ambientit nga subjekti është proces që bëhet për arsye të rritjes së kapacitetit të interaksionit apo pjekjes me të. Këtë Floridi e quan "zarf ontologjik". Me fjalë të tjera Floridi vjen në përfundim se edhe pse ekziston mundësia për agjentin kompjuteristik që të zhvillohet, ky zhvillim nuk mund të bëhet mbi principet e inteligjencës njerëzore. Po ashtu edhe Anthony Beavers-i propozon se duhet të jemi të qartë se çka i takon botës njerëzore dhe çka i takon botës së objekteve dhe e sheh fenomenologjinë si çelës në këtë aspekt.[20]

Me fjalë të tjera, bota kompjuteristike me gjithë plotninë e saj, ka agjenci vetëm atëherë kur është në raport me botën njerëzore. Vetëm kur e zarfon qenësinë e botës njerëzore, ajo arrin të ketë agjenci. Loja dhe arsyeja racionale (që nis me lojë e bitis në ligj) si veti karakterizuese të botës njerëzore, *ludens* dhe *cogito*, janë burimet e kulturës dhe inteligjencës njerëzore. Ndërsa bota virtuale apo agjencia e saj është gjithnjë në shërbim të inteligjencës njerëzore. Argumentet rreth agjencisë autonome të botës dixhitale, janë argumente deterministe të cilat e çojnë lart kalkulimin teknologjik.

Argumentet e tjera në studimin e realitetit virtual vijnë si rezultat i debateve rreth efektit çlirues të realitetit virtuale, apo "arratisë nga trupi"[21] dhe pjekjes imersive të qenies njerëzore me botën teknologjike (inteligjencën artificiale) - apo kiborgun.[22] Sidoqoftë pothuajse të gjithë këta argumentues theksojnë se "kiborgu", apo atij që mund t'i referohemi edhe si instancë e "postnjerëzores", nuk përkthehet si ikje nga njerëzorja. Ata shpresojnë se kjo postnjerëzore do t'i shlyejë disa nga karakteristikat kryesore të subjektit njerëzor si p. sh. dikotomizimi i mendjes/trupit, dikotomizimi i klasës, gjinisë etj. Në këto argumente hetojmë se ekziston një tentativë për të krijuar argument stabil se kufijtë në mes të njerëzores dhe "virtuales" janë duke u shlyer. Ky argument i tipit të determinizmit teknologjik të skajshëm shpesh bie pre e vetë natyrës së argumentimit të tillë. Duke e përjashtuar procesin evolutiv të qenies njerëzore në raport me teknologjinë, ky argument profetizon se tani jemi para një etape radikale të zhvillimit të teknologjisë sa që duhet shfrytëzuar këtë për të çrrënjosur dikotomitë esenciale të njeriut. Mirëpo, evidenca etnografike na përkujton se përkthimi i "ëndrrës së lënies së mishit prapa" në praktikë duket të jetë i pamundshëm.[23] Edhe pse bota virtuale apo realiteti virtual me të gjitha format e saj në një mënyrë i sendërton dëshirat, fantazitë, nevojat dhe kuriozitetet e ndryshme njerëzore, të cilat janë gjithnjë të ndërliqshme dhe mjaft komplekse, ajo që duhet cekur në këtë rast është se procesi i hyrjes në këtë botë virtuale qoftë për arsye loje qoftë për arsye hulumtimi është një kiberkulturë që sendërtohet si akt i rikrijimit dhe lojës. Rikrijimet apo reprezentimet përshtaten nga subjekti apo personi karshi nevojave, dëshirave dhe intencave të tij për t’u bërë pjesë e zhvillimit të tij. Mirëpo duhet dalluar rikrijimin dhe fantazinë simulative nga imagjinimi. Ajo që e karakterizon njeriun si qenie njerëzore është fakti se ai është qenie imagjinative dhe ka zhvilluar gjuhën për të objektivuar imagjinimin dhe për ta komunikuar atë.

Për dallimin në mes tyre kemi folur më herët mirëpo ajo që duhet theksuar pra është fakti se “imagjinimi” gjithmonë i paraprin “teknologjisë”. Teknologjia (*tekhnê*) vetëm i vë kore hapjes imagjinative të shpirtit. Heidegger-i do të thoshte se teknologjia mundëson qenësinë por nuk është vetë qenësi, është *Ge-stell* apo kornizë sepse e mundëson “me ardhë” qenësinë, e bën atë të zbulohet, apo siç e quan ai, *aletheia*.[24] Sidoqoftë Heiddeger e shqyrton radikalisht këtë çështje duke e pozicionuar thukët në gjuhën e dialogëve të Platonit e në Etikën e Aristotelit. Mirëpo, Heiddeger-i argumenton se esenca e teknologjisë si *tekhnê* është të bëjë të mundshme zbulesën (*aletheia*) e qenësisë. Ajo veçse është aty, gjithmonë duke i vënë kore asaj që zbulohet, duke i dhënë formë. Nëse na lejohet analogji, atëherë mund të themi se teknologjia është një lloj koagulimi i qenësisë: pra, asaj i paraprin zbulesa apo tajitja e qenësisë. Kjo na tregon se nëse argumentojnë qenësinë e teknologjisë duke ndjekur lozën hajdegeriane të argumentimit, atëherë do të arrijmë të shohim se ajo që McLuhan-i na deklaron është vetëm argumentimi se “korniza” apo “korja” na qenka kryesore në komunikimin njerëzor.

Tezat mekluhaniane se mediumi është masazhi, mesazhi dhe koha e zhurmës, masës,[25] duken si teza mjaft të pranueshme, mirëpo duhet pasur parasysh se sado që teknologjia është zhvilluar dhe ka farkuar forma të reja të medializimit të mesazhit artistik e kulturor, prapëseprapë vetë “zbulesa” brenda trupore e shpirtërore që merr qenësi për hir të lojës apo gazit që buron atje (dhe për qëllime ludike) i paraprin çdo forme. Pra, loja, gazi dhe vetë e bukura i paraprijnë teknologjisë. Një argument që mbron këtë tezë është dhënë nga K. Rrahmani në rrëfimin e tij për antropoetikën.[26] Rrahmani na rrëfen se loja dhe gazi i paraprijnë *tekhnês* dhe vijnë në *aletheia* jo vetëm si tharm i *cogitos* por edhe si tharm i *animal ridens*-it aristotelian. Imagjinimi dhe pastaj objektivimi poetik i këtij imagjinimi (kultura) janë lulet e farës së mirë antropoetike.

Sille kah ta sillesh, ajo që duhet theksuar është fakti se teknologjia krijon kornizë për kulturën dhe artin. Kur nuk ka imagjinim dhe kur ky imagjinim nuk kurorëzohet në art e kulturë, atëherë ne fillojmë të shohim kornizën që e rrethon. Mirëpo, nëse imagjinatës sonë na i fle bukuria e imagjinatës në vepër, atëherë ne nuk i shohim kornizat, qofshin ato edhe të teknologjisë dixhitale.

KONTEKSTI MEDIAL

Tashmë pamë se mediumet janë shikuar si prodhues të teksteve mediale dhe po ashtu si mjete teknologjike për zhvillimin e komunikimit dhe gjithë sferës sociale. Tekstet mediale janë parë në kontekstin e prodhimit, por edhe të konsumit. Shkolla të ndryshme kanë prononcuar argumente të ndryshme mbi vlerën dhe rëndësinë e këtyre teksteve, disa duke i parë ato si të ngjeshura me tharm ideologjik e disa i kanë parë ato si tekste që dekodohen nga lexuesit aktivë të cilët i përvetësojnë mesazhet e efekteve mediale dhe interaktojnë me to sipas nevojave, dëshirave dhe motiveve të tyre. Në anën tjetër pamë se ekziston edhe një argument tjetër i fortë se materialiteti i mediumeve e krijon mesazhin. Këto argumentime shohin mediumet si formë dhe materialitet që e krijojnë brofullimin e mesazhit. Mirëpo, që të gjitha argumentet pothuajse sheshojnë atë që është mëse e ditur: raporti i medieve dhe produkteve mediale (megatekstit medial) me shoqërinë është raport kontekstual dhe evoluon ashtu siç evoluon shoqëria dhe teknologjia. Sa i përket raportit të teknologjisë me artin mund të themi se autori apo krijuesi është duke përjetuar një “shok teknologjik” dhe se ekziston një “krizë”, e cila reflekton një krizë në imagjinim. Mirëpo, si lapsi, si kamera, si kompjuteri dhe si shkrimi, si fotografia, si filmi janë vegla dhe zhanre të zhvillimit të *poiema*-s, (diçka që krijohet) prej ndjesisë shpirt-trupore dhe thjesht asnjë nga këto nuk e ka

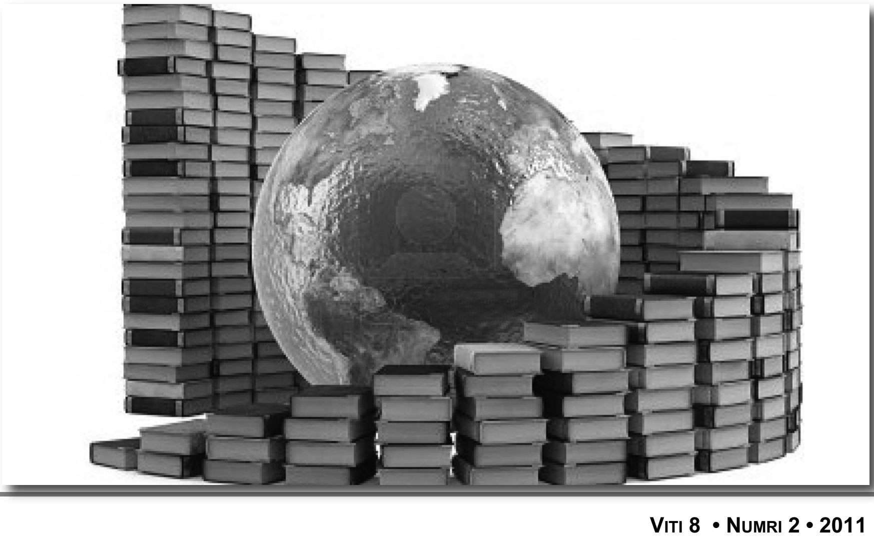

ndalur bukurinë emotive dhe racionale të subjektit (autorit intencional) të dalë sheshit. Siç na thotë Victor Hugo në librin e tij *Notre Damme de Paris*, një prift me libër në dorë, duke e parë nga dritarja katedralen Notre Damme, psherëtin “Medet! Ky [libri] ka me e shkatërrue atë katedrale”. Natyrisht se kjo metaforë ka edhe amplifikime të tjera, por zhvendosja e dytë kuptimore na bën të shohim se gjithmonë ka ekzistuar një drojë ndaj mediumit të ri.

Mirëpo pyetja shtrohet: a është kjo drojë me vend? A nuk do të thotë se zhvillimi i hovshëm dhe omnipotent i mjeteve të poetit e ngërthen dhe ia zë frymën atij (nuk e lë muzën t’i këndojë në gojë) ? Duke mos u larguar nga shembulli i librit, ajo që mund të themi është fakti se libri nuk e ka shkatërruar shkrimin e dorës e as oralitetin, mirëpo është bërë forma/ mediumi kryesor në krijimin e vlerës dhe të traditës së prezervimit të më të mirës që është menduar dhe që është thënë. Libri ka afruar botën reale dhe atë imagjinare tek individi dhe ka mundësuar kultivimin e njeriut, duke konkretizuar transferin e informatës, duke objektivuar botën imagjinare fiktive e duke ruajtur dhe preservuar dijen shkencore. Mirëpo, çdo libër ka një apo më shumë autorë dhe duhet thënë se ajo që e mban të kurorëzuar bukurinë e objektit apo të veprës estetike është imagjinimi i autorit.

Andaj, edhe mediet si forma të reja të bartje së mesazhit janë vetëm forma, mjete dhe praktika të komunikimit qoftë fiktiv qoftë jofiktiv. Siç na thotë Fishta “Fotografija, për shembull, na paraqet bukurin e sendevet të natyrës fort mâ besnikërisht se çdo artist; me gjith kta fotografija nuk âsht art, âsht nji zanát (*mestiere*); tue kenë se paraqet sendet si janë pjesë e rruzullimit, e jo si gjâ krejt në vedi e të shkëputuna prejt stilit të rruzullimit, sado qi të shkatueme mbrenda rrethit të tij, ashtû si do t’i paraqesë arti”[27]

FUNDNOTAT

[1] Shih Kulla, N. (2003) Atologji e mendimit shqiptar 1870 -1945, Plejad, Tiranë. Fishta këtë e thotë në esenë e tij “Bukurija prej së cilës ngjallit arti” , fq. 170

[2] Shih Canolli, A. (2009) Kultura K, AIKD, Prishtinë. Këtu jipet një pasqyrë e shkurtër interpretative e disa kaheve dhe premisave teorike për kulturën si empiri dhe si nocion.

[3] Shih: Anderson, B. (2006) Imagined Communities (New ed.). London, New York. Argumenti i Anderson-it i takon argumenteve të cilat e shohin kombin si krijim nga kushtet dhe rrethanat e jashtme të modernitetit. Këtë e shtjellojnë edhe Hobsbawn-i dhe Gellner-i. Mirëpo për një argument më të fuqishëm rreth originës së kombit shih Anthony D. Smith (1987) The Ethnic Origins of Nations, Blacwell, Oxford, dhe A. D. Smith (1991) National Identity, University of Nevada Press, USA

[4] Shih: Anthony D. Smith (2001) Nationalism; theory, ideology, history, Cambridge: Polity Press

[5] Kemi farkuar këtë term për të nënkuptuar aspektin social normativ që teknologjia dixhitale krijon në sferën mediale

[6] Shih www.eff.org

[7] Për një përmbledhje tekstesh të cilat reflektojnë këtë trini shih Skew, K. and Wilk, R. (eds) (2002) Anthropology of Media; A Reader,Oxford: Blackwell Publishing,

[8] Shih: Adorno, T. (2001) The Culture Industry, London: Routledge. Shih kapitullin The Culture Industry Revisted, fq. 99

[9] Shih: Barthes, R. (1977) Image, Music, Text Fontana Press, London. Shih artikullin Rethoric of the Image. fq. 32-51

[10] Shih: Hall, S. (1999) “Encoding/Decoding”, in The Cultural Studies Reader, (ed) S. During, London: Routledge

[11] Këtë dallim dhe sqarim e bën më së miri Hirsch, E.D. (1967) Validity in Interpretation, New Heaven and London: Yale University Press. Ky dallim sqarohet në kapitullin e parë “In Defense of the Author” dhe në kapitullin e katërt“ Understanding, Interpretation and Criticism”. Kapitulli i parë është i përkthyer edhe në gjuhën shqipe. Shih Krasniqi, N. (2008) Teori e kritikë moderne, Prishtinë: Rozafa

[12] Shih: Grant, R. (2003) Imagining the Real: Essays on Politics, Ideology and Literature, London: Palgrave Macmillian fq. 129-30.

[13] Shih: Searle, J. (1975) The Logical Status of Fictional Discourse Export, New Literary History, Vol. 6, No. 2. (1975), pp. 319-332.

[14] Shih: Modleski, T. (ed)(1986) Studies in entertainment: critical approaches to mass culture, Bloomington: Indiana University Press, fq. (xi)

[15] Shih: Innis, H. A. (1951) The bias of communication. Toronto: University of Toronto Press.

[16] McLuhan. M., (2001) Understanding Media: The Extension of Man, Rouledge, London. Botimi i parë ka dalur më 1964.

[17] Metafora tjetër që McLuhan-i përdor është ajo e llampës së dritës. Lampa e dritës nuk ka ndonjë mesazh apo përmbajtje mirëpo duke qenë e tillë ajo e bën të mundshëm përbajtjen.

[18] Këtë fjalë e ka farkuar William Gibson në romanin e tij fantastiko-shkencor Neuromancer (1984)

[19] Shih: Floridi, L. (1999). Philosophy and computing: An introduction. London and New York: Routledge, fq. 146-147

[20] Shih: Beavers, A. (2002) Phenomenology and Artificial Intelligence në Moor, J. and Bynum, T.W. eds. (2002) Cyberphilosophy: the intersection of philosophy and computing, Oxford: Blackwell Publishing

[21] Për më shumë shih Bell, D. (2001) An Introduction to Cybercultures, London: Routledge dhe për një ese representativ të këtij argumenti shih Vasseleu, C. “Virtual Bodies/Virtual Worlds,” AFS 19 (Autumn) 1994. pp155-169.

[22] Shih: Halberstam, J. and Livingstone,I. (1995) Posthuman Bodies, Indiana University Press, Indiana dhe Hayles,K. N. (1999), How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics, Chicago, Chicago University Press

[23] Shih: Miller, D. and Slater, D. (2000) The Internet: An Ethnographic Approach, Oxford: Berg. Po ashtu shih Stone, A. R. (1995) The War of Desire and Technology at The Close of the Mechanical Age, Cambridge MA: MIT Press

[24] Shih: Heidegger, M. (1993) Basic Writings, 2nd edition, ed. David Krell. Routledge, London

[25] Shih, McLuhan & Fiore, Q. (1968) The Medium Is the Massage, CL

[26] Për një elaborim të gazit dhe lojës poetike shih Rrahmani, K. (2008) Antropoetikë; një confession, Prishtinë, AIKD. Rrahmani jep një skicë argumentesh rreth burimit të artit në gaz e lojë.

[27] Shih Kulla, N. (2003) Atologji e mendimit shqiptar 1870 -1945, Plejad, Tiranë. Fishta këtë e thotë në esenë e tij “Bukurija prej së cilës ngjallit arti” , fq. 170

ALEKSANDRIA DHE RASTI ARISTOTELI

Albanë MEHMETAJ

1. ALEKSANDRIA DHE RASTI ARISTOTELI

Sipas pohimeve të historianëve, përgjatë shekullit III para Krishtit, nxënësi i Aristotelit, Demetriusi i Falerumit, pasi u dëbua nga Athina, shkoi në Egjipt. I përfshirë menjëherë në rrethin e njerëzve të dijes, sipas idesë së tij, u vendos të krijohej ajo që në histori njihet si Biblioteka e Aleksandrisë, në të cilën u grumbulluan dhe u sistemuan dorëshkrimet e botës antike. Mendohet se deri nga mesi i shekullit I para Krishtit, kjo bibliotekë kishte rreth 700 mijë dorëshkrime.

Sipas të dhënave, në Bibliotekën e Aleksandrisë punonin edhe Euklidi, matematikani i njohur, Herofilusi, i njohur si themelues i anatomisë, e shumë të tjerë.

Biblioteka funksionoi rreth 300 vjet dhe u shkatërrua e u zhduk si pasojë e tërmetit, vandalizmit, moskujdesit, si dhe nga sjellja autokratike e klerikëve të krishterë e më pas të atyre myslimanë.

Biblioteka e Aleksandrisë ishte thesari më i madh i dijes në botën antike. Aty u ruajtën, u sistemuan dhe u studiuan veprat e mëdha të filozofisë, të letërsisë dhe të shkencës së lashtë. Pjesa më e madhe e dijes nga Aleksandria, u shpërnda në Lindje, më pak shkoi drejt Romës, dhe pas shkatërrimit të bibliotekës, shekuj prapa, kjo trashëgimi, edhe pse pjesërisht, iu rikthye Perëndimit.

Rasti Aristoteli shpjegon shumëçka në lidhje me Bibliotekën e Aleksandrisë. Ajo u themelua sipas idesë së një nxënësi të Aristotelit, në qytetin e themeluar nga një nxënës tjetër i tij, Aleksandri i Madh. Traktatet e Aristotelit përbënin një nga koleksionet e mëdha të kësaj biblioteke. Si edhe koleksiononte e tjera, vepra e Aristotelit u dëmtua rëndë, bashkë me shkatërrimin e Aleksandrisë. Pjesa që ka ardhur deri te ne, përpos që zbulon Aristotelin, e provon fatin e Bibliotekës së famshme të Aleksandrisë, të institucionit që ndryshoi botën dhe që vetë u ndryshua me aq egërsi nga bota.

Pra, fati i veprës së madhe të Aristotelit është fati i dorëshkrimeve që ruante Aleksandria. Vepra e tij u studiua, u shpërnda, u rikthye, por asnjëherë tërësisht. Kështu ndodhi edhe me traktatin e tij të njohur të fushës së teorisë letrare, të quajtur "Poetika", që është ruajtur e trashëguar pjesërisht, që është objekti ynë, me të cili provohet rasti Aristoteli dhe fenomeni Aleksandria.

2. FENOMENI ALEKSANDRIA: "POETIKA" E RIGJETUR

"Poetika" e Aristotelit, për shkak të fenomenit Aleksandria, pra për shkak të humbjes së veprës, siç na ka ardhur ne, është një vepër së pari e humbur e pastaj e rigjetur dhe e rikthyer në filozofinë dhe në kulturën letrare evropiane e më gjerë. Rikthimi i saj i pjesshëm, i fragmentuar, e provon fenomenin Aleksandria. Por, tani të kalojmë te teksti dhe ta analizojmë atë në disa pika që për ne janë themelore.

Aristoteli me "Poetikën" e tij ka hapur tema të madhe, debati rreth të cilave vijon edhe sot, herë i ndryshuar e herë në rrugën e vjetër. "Poetika" e tij është nismëtare e poetikës dhe e estetikës letrare, kur përshkruan vepra letrare dhe kur mëson poetët të imitojnë. Ajo është vepra që përqendron në faqet e veta, qoftë edhe duke kontestuar e kundërshtuar pikëpamje, gjithë teorinë dhe filozofinë e madhe antike greke, që shqyrton veprën letrare.

Poetikës si dije mbi letërsisë dhe për t'i konceptuar problemet e saj, Aristoteli i qaset rendit natyral të artit poetik, ku poezia (letërsia) është mbretëreshë e arteve. Koncepti i tij është që vepra të tejkalojë modelin, që në poezi gjërat të jenë të pamundura po të ngjashme dhe personazhet të paraqiten jo ashtu si janë, por më të mirë nga ç'janë.

Etiketën e diçkaje më të lartë dhe më filozofike Aristoteli ia jep poezisë, edhe kur bën dallimin midis poetit dhe historianit (njëri rrëfen ç'ngjan e tjetri si mund të ngjajë). E përgjithshmja, universalja, për Aristotelin është e rëndësisë së parë, dhe i përket poezisë, krahas të veçantës, që i takon historisë. Por, tepër interesante dhe e rëndësishme në këtë pikëpamje të Aristotelit është se e përgjithshmja del më e veçantë se vet e veçanta. Do të thotë, poezia e prodhon të veçantën. Nga këto dhe koncepte të tjera, duket se Aristoteli me "Poetikën" ka bërë një shkollë letrare, ka dhënë leksione për poetët, së pari duke përshkruar modele letrare/estetike e pastaj duke bërë rregullat. "Poetika" e tij merr detyrën e të mësuarit, bëhet mësim për poetët. Në "Poetikë" (krahas tragjedisë dhe epopesë, që janë gjinitë dhe kategoritë thelbësore të trajtimit), është edhe një kapitull që merret me kritikën letrare, si dhe me elementet gramatikore të të folurit, e që plotësojnë mësimin aristotelian për poetët.

Siç thotë Aristoteli, shpirti i tragjedisë është fabula, ne mund të themi se shpirti i "Poetikës" së Aristotelit është teoria e tragjedisë. E shpirti i të gjithave, ose, më mirë të themi, fryma e poezisë tragjike, komedisë, poezisë ditirambike etj., është imitimi. Do të thotë, sipas Aristotelit, këto gjini janë imitime. Imitimi është një instinkt natyral i njeriut, i shfaqur që nga koha e foshnjërisë; njeriu ndryshon nga kafshët, se prirjen për të imituar e ka në shkallë më të lartë dhe njohuritë e para i merr me anë të imitimit. Poezia (letërsia, kultura) imiton natyrën/botën, të ngjarat e të pangjarat, nëpërmjet procesit të përgjasimit.

Qëllimi i artit në përgjithësi dhe, në këtë rast, i artit poetik është të sjellë kënaqësi dhe kjo, sipas Aristotelit, arrihet nga imitimi i natyrës. Ai, po ashtu, nënvizon që poezia u nda në degë të ndryshme, sipas karakterit të veçantë të autorëve. Ata që kishin karakter më të lartë, imitonin veprat e bukura dhe ato të njerëzve të shquar; autorët me karakter më të dobët, imitonin veprat e njerëzve më të dobët, duke hartuar që në fillim pjesë plot qortime, sikundër të tjerët hartonin himne dhe lavdërime. Pra, imitimi është veprim i ndërtuar dhe i rregulluar në bazë të talentit të njeriut, që ai e fiton nga natyra.

3. TRAGJEDIA PËRBALLË EPOPESË

Objekti i trajtuar më së shumti në "Poetikën" e Aristotelit është tragjedia. Ajo, sipas Aristotelit, përbën imitim të një veprimi të rëndësishëm e të përkryer, që ka një madhësi të caktuar, të dhënë me anë të një të folure të ëmbël e të përshtatur me çdo pjesë veç, veprim që shfaqet me anë personash, të cilët veprojnë dhe nuk imitojnë dhe që kryen pastrimin e pasioneve me anë të mëshirës dhe frikës.

Fabula është shpirti i tragjedisë (imitim i një veprimi, të lidhurit e një vargu ngjarjesh), thotë Aristoteli. Elementet e tjera të tragjedisë janë: karakteret (elementet që i cilësojnë personat që veprojnë), mendimi, skena, të folurit dhe melopeja/muzika.

Aristoteli, duke i ndenjur bukurisë gjithmonë Zot, thotë se përveç rëndësisë së imitimit, për tragjedinë themelore është madhësia, që duhet të jetë e konstruktuar me një masë të caktuar, sepse madhësia dhe rreshtimi e shquajnë gjënë e bukur. Për t'u arritur kjo madhësi (e bukura) duhet të qartësohet plotësisht fabula, nëpërmjet kalimit prej fatkeqësisë në lumturi, si dhe anasjelltas.

Vërejmë se, në një mënyre, "Poetika" e Aristotelit lidhet edhe me veprën e Homerit. Përveç disa rasteve kur përmend Euripidin, Sofokliun, Arsitofanin, për Aristotelin Homeri është poeti më i dashur dhe ilustrime të shumta të pikëpamjeve të tij bëhen nga vepra e Homerit. Ai vlerëson që Homeri në pikëpamje të stilit dhe të mendimeve i kalon të gjithë poetët. Aristoteli duke qenë një tip mësuesi për poetët, Homerin e shquan që di se ç'rol duhet të luajë poeti në e me veprat e tij.

Homeri luan rol të rëndësishëm edhe në shpjegimin për ,,njësinë e veprimit dramatik". Aristoteli mendon që veprimet mund të jenë të shumta, po mos të kenë njësi veprimi. Kështu që ilustrimin e bën me "Odisenë" e Homerit. Esenca e gjithë kësaj dhe merita e Homerit është që: "Odiseja" nuk është hartuar duke u përmendur gjithë ato peripeti që i kalon Uliksi, por rreth një veprimi të vetëm. Kjo lidhet me madhësinë (madhësinë) e caktuar që jep Aristoteli, kur thotë se për të qenë një tragjedi e bukur nuk duhet të jetë e gjatë, sepse syri nuk mund ta përfshijë gjithë objektin menjëherë dhe spektatorit do t'i shpëtonte tërësia.

Spastrimi shpirtëror, pra mëshira dhe frika janë esenca e teorisë morale e estetike të Aristotelit dhe kur burojnë e kur funksionojnë këto, tragjedia është e përkryer. Mëshira dhe frika burojnë edhe nga pjesët e fabulës: të rinjohurit, peripetia dhe katastrofa. Thamë që konceptet e veta Aristoteli i ilustron me mitologjinë greke. Peripetinë (ndërrimi i papandehur i ngjarjeve) më së miri e përshkruan me "Edipin mbret", kur lajmëtari vjen me qëllim që ta gëzojë Edipin e ta lirojë nga dyshimi ndaj s'ëmës; mirëpo, kur i tregon se kush ishte, sjell efekt të kundërt. Po ashtu, të rinjohurit, kalimin prej padijes në dije, Aristoteli e ilustron me Orestin, p.sh. e njohu Efigjeninë nga një letër që kishte dërguar. Këto elemente të fabulës janë thelbësore për Aristotelin jo vetëm se ngjallin mëshirë dhe frikë, por edhe pse bëhet kthimi i veprimit tragjik në fatkeqësi ose në lumturi.

Si ithtar i mendimit se tragjedia realizon spastrimin shpirtëror, Aristoteli përfundimisht mendon se tragjedia duhet të thuret sipas një numri rregullash të artit. Tragjedia e mirë duhet të jetë e ndërlikuar dhe thurja e saj nuk duhet të jetë e dyfishtë, por e thjeshtë. Ja se si e shpjegon këtë: kalimi duhet të bëhet jo prej fatkeqësisë në lumturi, po, përkundrazi, prej lumturisë në fatkeqësi (duket se bie disi ndesh me mendimin e mëhershëm që kalimi i fatkeqësisë dhe i lumturisë mund të jetë i anasjelltë). Këtë e provon me Euripidin, i cili tragjeditë e tij i përfundon me fatkeqësi të personazheve kryesore. Aristoteli është kundër atyre që e kritikojnë këtë autor, ndonëse mendon që në pikëpamje të tjera nuk e bën mirë ekonominë e lëndës, por gjithsesi është poeti më tragjik. Poeti tragjik, veprimi tragjik-dramatik, dhe veprimi-imitimi rreth një personi, janë ideale për teoricienin e madh.

Aristoteli përsëri del kundër atyre që e konsiderojnë "Odisenë" si tragjedi të dorës së parë. Ai mendon se "Odiseja" është e dorës së dytë, dhe përveç që ka thurje të dyfishtë, ajo përfundon me happy-end, siç thuhet në ditët tona. Mbarimin e tillë, Aristoteli e sheh të përshtatshëm për komedinë. Adhurimi për "Odisenë", mendon se rrjedh nga shija e dobët e spektatorëve, sepse poetët në veprat e tyre ndjekin shijen dhe dëshirën e spektatorëve. Që një tragjedi të përmbushë rregullat e artit, duhet të përfundojë me vrasje/vdekje, por jo vdekje të armiqve, sepse kështu nuk ngjallet mëshira dhe frika. Për të përfunduar kështu, pra që tragjedia të jetë e perfeksionuar, është punë e poetit. Këtë punë, në këtë pikë, poetëve ua mëson rasti e jo arti. Tragjeditë e mira, mendon Aristoteli, marrin subjekte nga një numër i vogël familjesh (të zgjedhura), p.sh. kur vëllai vret vëllain, i biri të atin, nëna të birin dhe anasjelltas etj. Shkurt, kur ngjet katastrofa dhe vrasja bëhet pa e ditur personi se ç'bën, atëherë tragjedia është e përsosur.

Gjithçka që është natyrale sipas Aristotelit, është më e mira dhe ai gjithmonë natyralet i quan të dorës së parë, kurse artistiket të dorës së dytë, p.sh. imitimi - instinkt natyral, tragjedia më e mirë merr shkas prej fatit të familjes, poetët më të mirë janë ata që mësojnë nga rasti, pra edhe të rinjohurit është më i mirë kur rrjedh prej shkaqesh natyrale, nga befasia, dhe të dorës së dytë janë ato që rrjedhin nga arsyetimet.

"Poetika" e Aristotelit, në kuptimin e objektit të gjerë të saj, trajton tragjedinë dhe epin, pra format e larta të poezisë, dhe poetikën e komedisë e të parodisë, që janë forma të ulëta (ndonëse për to Arsitoteli flet shumë pak dhe kalimthi). Aristoteli bën krahasimin e epopesë me tragjedinë dhe arrin te ky përkufizim: Epopeja dhe tragjedia përbëhen nga pjesët të njëjta, përveç pjesës muzikale dhe veprimit skenik. Do të thotë, edhe epopeja duhet të ketë peripeci, rinjohje, karaktere dhe ngjarje patetike, sepse, mbi të gjitha, mendon Aristoteli, edhe ajo duhet të ketë bukurinë e mendimeve dhe të stilit. Aristoteli krahason këto dy forma të larta, në të cilin patjetër ndryshojnë: epopeja ndryshon prej tragjedisë nga gjatësia dhe metri; duhet ta ketë patjetër metrin heroik. Epopesë i lejohet gjatësia, në epope mund të marrësh për subjekt shumë mite, ndërsa në tragjedi kjo nuk lejohet, sepse duhet të ndiqet vetëm një vijë; në tragjedi duhet të hyjnë gjëra të çuditshme, ndërsa në epope gjëra që s'i pranon arsyeja. Epopeja i përket imitimit tregimtar, që paraqet njëkohësisht shumë ngjarje, të cilat, kur lidhen mirë me subjektin, ia shtojnë poemës gjatësinë dhe i japin bukuri e madhështi.

Por, Aristoteli, pa dyshim, është i pasionuar me tragjedinë dhe e shquan si veprimtarinë mimetike letrare më të lartë. Ai i sheh të harmonizuara të gjitha pjesët te tragjedia dhe mbi të gjitha veprimin dramatik.

Në kapitullin e fundit të "Poetikës", Artistoteli lartëson në mënyrë të drejtpërdrejtë tragjedinë krahas epopesë, do të thotë e shquan për epërsinë e saj. Ai sjell disa arsye: tragjedia mbaron imitimin në një kohë më të shkurtër se sa epopeja, sepse gjithmonë ajo që është më e përmbledhur dhe më e dendur; kënaq më shumë; imitimet epike kanë një unitet më të pakët, sepse prej çdo imitimi të tillë mund të dalin disa tragjedi; tragjedia ia kalon epopesë edhe për nga mjetet artistike. Përfundimisht, tragjedia ia kalon epopesë, sepse ngjall emocione dhe kënaqësi më të madhe.

4. SHKOLLA E POEZISË

Thamë që "Poetika" e Aristotelit, përveç teori e tragjedisë, është edhe një lloj shkolle për poetët. Kjo dallohet më shumë në kapitullin XVII, "Të thelluarit e poetit në subjektin e tragjedisë - Mënyra se si ta zhvillojë". Poeti ideal i Aristotelit është ai i cili bën sikur ndodhet vetë në zhvillimin e ngjarjeve, që hyn në pasionet e personave të tragjedisë dhe i ndjen këto, sepse, sipas filozofit antik, më mirë do të paraqesë zemërimin kur zemërohet edhe ai vetë. Zemërimi është i rëndësishëm për Aristotelin, sepse pastaj pëson katastrofa, fundi tragjik.

Poeti, mëson Aristoteli, duhet të ndërtojë në vija të përgjithshme planin e subjekteve tragjike, pastaj të ndajë në episode të ndryshme dhe ato t'i zhvillojë në këtë mënyrë: p.sh. "Odiseja" e ka një vijë që e përbën subjektin kryesor, pjesën tjetër e përbëjnë episodet. Aristoteli konsideron se sot poetët kritikohen shumë, prandaj mendon se ata duhet t'i përmbledhin të gjitha elementet e rëndësishme në veprat e tyre. Mendon se poetët e rinj duhet t'i kalojnë ata të vjetrit, që shquhen në atë farë.

Shumë herët është veçuar dhe trajtuar fenomeni që veprat i ngjajnë njëratjetrës dhe Aristoteli nuk kalon pa e përmendur këtë fenomen, natyrisht në lidhje me tragjedinë. Ai mendon se një tragjedi i ngjet tjetrës, ose është e ndryshme, jo duke u mbështetur në mitin (fabulën), por në lidhjen (desis - ngjarjet që zhvillohen jashtë tragjedisë) e në zgjidhjen (lysis - pjesa nga fillimi deri në fund, në kalimin prej lumturisë në fatkeqësi). Ai disi sugjeron leximet e veprave të farës që zgjedhin poetët për të krijuar.

Nga kjo që sollëm, mund të nxjerrim si një përfundim se, Aristoteli, te procesi i imitimit, që përcillet nga veprimi, ka kërkuar efektin që sjell kënaqësi estetike, "katharsisin", pastrimin shpirtëror, me anë të mëshirës dhe të frikës. Dhe, këtë më së miri, sipas tij, e bën tragjedia si vepër thellësisht mimetike.

REFERENCA BIBLIOGRAFIKE

Mr. Sc. Tahir FONIQI

HYRJE

Fillimet e bibliografisë në botë nisin me poetin e shkencëtarin nga Kirena, Kalimaku (Callimachues), i cili ka qenë edhe drejtor i Bibliotekës së Aleksandrisë, themeluar nga Ptolemeu I (Sutter) (Shpëtimtarit) më 288 p.e.s. Vepra e tij "Pinakes" konsiderohet bibliografia më e vjetër retrospektive në botë, klasifikuar mbi bazën lëndore dhe të autorit.

Në gjysmën e dytë të shekullit XVIII fillojnë shkrimet teorike për bibliografinë. Franca konsiderohet djepi i bibliografisë moderne. Sot flitet për një varg llojesh të bibliografive: elementare, informative, të autorit, retrospektive, vijuese, kronologjike, anotuese, përshkruese, analitike, ndërkombëtare apo universale, nacionale apo kombëtare, primare, rekomanduese, kritike, personale, sekondare, të fshehur, të kombinuar, speciale, lokale etj.

Fillimet e bibliografisë tek shqiptarët, nisin me emra të autorëve të huaj, nga vitet 1869-1870, të njohur kryesisht nga fusha e gjuhësisë, si: Çeketi, Mikloshiç, Petroviç, Legrand, Nopça, Lambertz, Kalogeropulos, Petrota. Në Shqipëri, Faik Konica konsiderohet bibliografi i parë shqiptar, i cili, në revistën "Albania", të cilën e drejtonte, ka pasur një rubrikë për bibliografi, për të vijuar më pastaj, deri më sot, me autorë shqiptarë - të veçantë e të rëndësishëm në këtë fushë kërkimi, si: Faik Konica, Gjergj Pekmezi, Mithat Frashëri, Filip Fishta, Benedikt Dema, Jup Kastrati, Dhimitër Shuteriqi, Palok Daka, Luan Kokona, Maksim Gjinaj, Ramazan Vozga, Margarita Mele, Myrvete Elmazi etj.

Në Kosovë tekstet e para bibliografike, të botuara, hasen më 1946, të formës artikull, të hartuara nga Kadri Halimi, Tatomir P. Vukanoviq e Nahire Kabashi. Kadri Halimi e Nahire Kabashi janë bibliografët e parë shqiptarë në Kosovë. Fillimisht janë hartuar bibliografi primare, retrospektive, vijuese etj. Më 1957 fillon botimi edhe i bibliografive të formës libër. Bibliografitë janë hartuar, rëndom, nga hartuesit joprofesionalë. Mes viteve 1946-2007, në Kosovë, janë botuar rreth 300 tekste bibliografike. Hartuesit kanë qenë të orientuar kah shkencat shoqërore: letërsia, gjuhësia, historia, etnologjia e pedagogjia. Ne kemi hasur një tekst bibliografik nga shkencat natyrore të Qazim R. Lleshit. Këto tekste i kanë hartuar rreth 70 autorë. Më se shumti tekste bibliografike, gjatë periudhës në shqyrtim, kanë hartuar Tahir Foniqi, Ibrahim Rugova, Mensur Raifi, Begzad Baliu, Emine Abdixhiku, Daut Bislimi etj. Janë edhe disa tekste bibliografike, në dorëshkrim, si shtojca të magjistraturave e doktorateve të Fadil Rakës, Muhamed Kërveshit, Resmije Kryeziut, Sabri Hamitit, Vedat Kiserit etj. Numrin më të madh të teksteve bibliografike e përbëjnë bibliografitë e formës artikull, të botuara në botimet periodike dhe monografike.

Pjesë e këtij punimi janë një numër i referencave bibliografike të formës libër, të vjela në Kosovë, Shqipëri e Maqedoni, me të cilat dëshirojmë t'u vijmë në ndihmë studiuesve që kanë kureshtjen për kërkime në fushën e botimeve bibliografike.

REFERENCA BIBLIOGRAFIKE TË FORMËS LIBËR

Bajram Curri Patriot dhe demokrat revolucionar : (Bibliografi me rastin e 55 vjetorit të rënies). – Është përgatitur nga L. Bushati e Sh. Mema. Është botuar në Tiranë më 1980. Përmban 584 njësi bibliografike, të vjela nga libri e periodiku shqip e në gjuhë të huaja. Fillon me njësinë "Dekret për dhënie titujsh. Patriotëve të shquar Ismail Qemalit, Bajram Currit dhe Selam Musajt u jepet titulli "Hero i Popullit", Zëri i popullit, 27 nëntor 1962. Bibliografia është e karakterit selektues dhe është hartuar mbi bazën alfabetike të njësive bibliografike. Është pajisur me indeksin alfabetik të autorëve. Teksti ka 122 faqe.

Bibliografia e botimeve të veçanta të Instititutit Albanolgjik të Prishtinës 1953-2003.- E hartuar nga Emine Fetahu-Abdixhiku. Bibliografia ka regjistruar 154 tituj të librave. Fillon me titullin e librit të "Fjalor i të folmeve të shqiptarëve në Mal të Zi" të Mehmet Ahmetaj e përfundon me njësinë "Bibliografi e kritikës letrare shqiptare '44/'74" të Isak Shemës e Ibrahim Rugovës. Bibliografi është hartuar mbi bazën në autor dhe i përket bibliografisë së anotuar. Teksti ka disa tregues.

Bibliografia e Entit të Teksteve dhe të Mjeteve Mësimore të Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës : 1962-1977.- Është përgatitur nga Ali Rexha. Përfshin 1520 njësi bibliografike: 1513 të librave e 7 tituj të periodikut. Fillon me njësinë Abetare : për klasën e parë të shkollës fillor, botimi i katërt, hartuar nga Mehmet Gjevori e Jusuf Shushka e përfundon me njësinë Jedinstveni, plani i programit obrazovno-vaspitnog rada u osnovnoj shkoli, numër 1. Bibliografia është hartuar mbi bazën kronologjike dhe i përket bibliografisë elementare. Botohet më 1977 në Libri Shkollor, Buletin i Entit të Teksteve dhe të Mjeteve Mësimore të KSA të Kosovës, numër 4. Teksti ka 172 faqe shtypi.

Bibliografia e Gjurmimeve albanologjike 1962-1996.- E hartuar nga Emine Fetahu-Abdixhiku. Bibliografia përfshin materialet e botuara në revistën shkencore të Prishtinës "Gjurmime albanologjike" të tri serive: Seria e shkencave filologjike, Seria folklor dhe etnologji dhe Seria e shkencave historike. Bibliografia është hartuar mbi bazën e kriterit alfabetik të autorëve dhe i përket bibliografisë speciale. Libri ka 248 faqe shtypi dhe është pasuruar me parathënie e treguesin e emrave.

Bibliografia e letërsisë shqiptare për fëmijë në Maqedoni 1953-1997.- E hartuar nga Arif Selmani, botuar në Tetovë më 1998. Përfshin 365 njësi bibliografike të ndara në dy kaptina: I. Bibliografia e veprave letrare (1-182), II. Bibliografia e kritikës letrare (183-365). Bibliografia është pasuruar me treguesin e emrave të autorëve, treguesin e titujve të veprave dhe treguesin e emrave të ilustruesve. Ajo është hartuar mbi bazën kronologjike dhe i përket bibliografisë së anotuar.

Bibliografia e librit shkollor në Kosovë 1945-1985.- E përgatitur nga Mr. Abdyl Ramaj. Përmban 3090 njësi bibliografike. Fillon me njësinë "Këndimi im i parë" e përfundon me titullin "Bratsko kolo-srpskohrvatski jetik za VI razred osnovne škole sa nastavom na albanskom i turskom jetiku". Është hartuar mbi bazën e kriterit kronologjik dhe i përket bibliografisë retrospektive. Libri ka 258 faqe shtypi.

Bibliografia e Ndre Mjedës.- E hartuar nga Jup Kastrati më 1967, me rastin e 100-vjetorit të lindjes së Ndre Mjedës (20.XI.1866-20.XI.1966). Përfshin periudhën mes viteve 1887-1937. Teksti bibliografik është ndarë në dy pjesë: "Bibliografia e Ndre Mjedës" dhe "Bibliografi mbi Ndre Mjedën". Pjesa e parë përfshin 79 zëra bibliografikë nga të gjitha botimet, ribotimet dhe rishtypjet e veprave të plota dhe të pjesshme të Ndre Mjedës gjatë dhe pas vdekjes së tij. Përfshin periudhën 1887-1967. Fillon me njësinë: "Shahiri elierz", Shkodër 1887, ndërsa përfundon me njësinë "Ndre Mjedja Çashtje gjuhësore", Tiranë, 1967. Kjo pjesë është hartuar mbi bazën e kriterit kronologjik. Pjesa e dytë rrok 177 njësi bibliografike: artikuj, recensione, kumtesa, studime e monografi, hartuar e botuar për Mjedën, mes viteve 1900-1967. Fillon me shkrimin: "A.J. vdiq Dom Ndre Mjedja" e përfundon me shkrimin: "Zamputti Injac, Kontribut për historinë e alfabetit shqip", Tiranë, 1957. Ky tekst është hartuar mbi bazën e kriterit alfabetik të autorit ose titullit të punimeve. Teksti përfshin 256 njësi bibliografike.

Bibliografia e "Përparimit" 1946-1986.- E hartuar nga Emine Abdixhiku e Jonuz Fetahaj. Përfshin 3350 njësi bibliografike të ndara në njëmbëdhjetë njësi tematike: Studime dhe artikuj (1932 njësi), Materiale (132), Kronikë (848), Tregime (5), Poezi (10)), Muzikë (5), Diskutime (6), Recensione (297), Fjala e Redaksisë (18), Përvjetor (30) dhe Bibliografi (67). Bibliografia ka parathënien: Dyzet vjet të revistës Përparimi, shkruar nga Jak Mita dhe treguesin alfabetik

Bibliografia e Profesor Eqrem Çabejt 1929-1981.- Është hartuar nga Jup Kastrati, botuar, fillimisht, më 1981 në Tiranë, në Studime Filologjike. Tash botohet, e plotësuar dhe e plotë, në përkujdesjen e Begzad Baliut, nga Gjimnazi i filologjisë "Eqrem Çabej" Prishtinë. 2003. Përfshin 228 zëra bibliografikë, 126 faqe, vjel nga periodiku shqiptar dhe i huaj. Fillon me njësinë bibliografike "Poezia e Lasgush Poradecit", botuar në "Gazeta e re", Tiranë, 22 shkurt 1929 e përfundon me shkrimin "Për pastërtinë e gjuhës", botuar në "Gjuha jonë", viti I, nr. 1, f. 36-47, Tiranë, 1981 (ribotim). Është hartuar mbi bazën kronologjike dhe pasuruar me treguesin alfabetik të emrave të personave, të vendeve, shkurtesave etj.

Bibliografia e publikimeve mësimore universitare të botuara në periudhën 1970-1985 (libër).- E hartuar nga Milazim Krasniqi. Përfshin 274 tituj të teksteve universitare: 257 të fakulteteve e 17 të shkollave të larta. Kjo bibliografi është hartuar me rastin e 15-vjetorit të themelimit të Universitetit të Kosovë në Prishtinë. Është botuar më 1985. Ka 104 faqe.

Bibliografia e revistës Koha : 1978-1989.- E hartuar nga Tahir Foniqi, Prishtinë, 2004. Përfshin 2359 njësi bibliografike të ndara në shtatë kapituj: I. Letërsia shqipe (1432 njësi), II. Letërsia e popujve të Jugosllavisë (270), III. Letërsia botërore (217), IV. Letërsia gojore (260), V. Artet pamore (14), VI. Filozofia, sociologjia, kulturologjia (166), VII. Treguesit. Brenda kaptinave janë vendosur nënkaptinat: poezia, proza, drama, kritika letrare etj. Kjo bibliografi është hartuar mbi bazën alfabetike të autorëve dhe i përket bibliografisë elementare.

Bibliografia e zgjeruar e veprave të Sami Frashërit (Veprat, përmbajtja e tyre me shënime dhe vepra e artikuj mbi të në gjuhën shqipe e turqishte).- E ka hartuar Zymber Hasan Bakiu (Kruja). Është botuar në Prishtinë më 1984. Teksti fillon me njësinë Gjuha shqip. Në "Alfabetare e gjuhës shqip" e përfundon me njësinë "Resimli Hayat Mecmuasi. Pa d. Turgut Etinger". Teksti i përket bibliografisë së anotuar.

Bibliografia përmbajtjesore e Seminarit Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare

1974-2007.- E hartuar nga Begzad Baliu. Botohet në Prishtinë më 2008. E ka botuar Instituti Alb-Shkenca, Prishtinë-Tiranë-Shkup. Përcillet me aparaturë shkencore. Ka 369 faqe shtypi.

Bibliografi Albanistike I.- E hartuar nga kolosi i bibliografisë shqiptare Jup Kastrati. Teksti përfshin 5034 zëra bibliografikë. Hapet me tekstin: Bibliografia e "Studimeve bibliografike" (108 zëra bibliografikë) e vazhdon me bibliografitë personale për Jeronim De Radën (757), Naim Frashërin (145), Ndre Mjedën (376), Faik Konicën (1469), Migjenin (337), Sterjo Spasse (440), Dhimitër S. Shuteriqin (333) e Jup Kastratin (1042). Bibliografia për Jup Kastratin është hartuar nga Diana J. Kastrati. Bibliografia ka tri parathënie: të Begzad Baliut, Jup Kastatit e Mira Sukjes.

Bibliografi e arkeologjisë dhe e historisë së lashtë të Shqipërisë : 1972-1983=Bibliographie de l'archeologie et de l'histoire ancienne d'Albanie : 1972-1983.- Është botuar në Tiranë më 1985. E hartuar nga Faik Drini. Bibliografia ka 656 njësi bibliografike. Fillon me njësinë "Vendim i Këshillit të Ministrave Nr. 172, dt. 2.VI.1961 "Mbi shpalljen e qyteteve muze", "MM", 1972, 1, f. 34-35 e përfundon me njësinë: "Hambarë të nëndheshëm në Qesarat", "Iliria", 1983, 2, f. 223-226, 1 fig. Njësitë bibliografike janë dhënë, paralel, në gjuhën shqipe e frëngjishte. Teksti i përket llojit të bibliografisë së notuar dhe është pajisur me treguesin e qendrave arkeologjike mbi bazën alfabetike dhe sipas rretheve. Ka 316 faqe.

Bibliografi e kritikës letrare shqiptare 1944-1974.- E hartuar nga Isak Shema dhe Ibrahim Rugova. Botohet më 1976 e ribotohet më 1997. Përfshin 4075 zëra bibliografikë të ndarë në dy pjesë tematike: Libri dhe Periodiku. Në pjesën e parë ngërthen 83 tituj të librave, të 43 autorëve individualë e kolektivë, ku trajtohen probleme nga fusha e historisë së letërsisë, teorisë së letërsisë dhe të kritikës letrare. Fillon me njësinë: Probleme të zhvillimit të letërsisë sonë të Ali Abdihoxhës, botuar në Tiranë, 1970 e përfundon më njësinë: Arti dhe jeta të Gjergj Zhejit, Tiranë, 1973. Periodiku përfshin 3992 njësi bibliografike: studime, ese, artikuj, recensione etj. Kjo Bibliografi është hartuar mbi bazën e kriterit alfabetik të autorëve, përkatësisht titujve të publikimeve. I përket bibliografisë së anotuar.

Bibliografi e Librit Shqip në fondet e Bibliotekës Kombëtare (1913-1944).- E hartuar nga Maksim Gjinaj, Margarita Mele e Myrvete Elmazi. Bibliografia përfshin 3835 njësi bibliografike. Është hartuar sipas rregullave të Klasifikimit Universal Decimal (KUD). Bibliografinë e ka botuar Biblioteka Kombëtare e Shqipërisë më 2010.

Bibliografi e punimeve pedagogjike të botuara në gjuhën shqipe në periodikun pedagogjik (**1945-1978**).- E hartuar nga Islam Krasniqi. Është botuar në Prishtinë më 2007. Përfshin 4144 njësi bibliografike. Fillon me njësinë Beqja, Hamit, Teoria e edukimit: Arsimi popullor, Tiranë.-1964, Nr. 4, f. 6-8 e përfundon me njësinë Sokoli, Bejtullah, Me shumë kujdes për fëmijët "e vonë mentalë" : Shkëndija, Prishtinë.- 1977, Nr. 18, f. 2. Lënda është hartuar mbi bazën e kriterit alfabetik brenda kaptinave dhe i përket llojit të bibliografisë elementare. Ka hyrjen dhe treguesin alfabetik të autorëve. Teksti ka 465 faqe.

Bibliografi e studimeve dhe e artikujve për gjuhën shqipe : (1945-1974) =Bibliographie les etudes et articlis sur la langua albanaise : (1945-1974). - Është hartuar nga Palok Daka. Është botuar në Tiranë më 1975. Lënda bibliografike është klasifikuar në 27 zëra tematikë dhe përmban 2484 njësi bibliografike me titullin paralel në gjuhë të huaja e shqipe. Fillon me njësinë "Konstandin Kristoforidhi (në pesëdhjetëvjetorin e vdekjes së tij) të Aleks Budës, "Bota e re", Tiranë, 1945. Nr. 3, f. 48-51e përfundon me njësinë "Zbatimi i normës drejtshkrimore dhe disa probleme të kulturës së gjuhës", "Studenti", Tiranë, 2 maj 1974. Libri ka 361 faqe. Bibliografia është hartuar mbi bazën kronologjike, pra, sipas viteve. Bibliografia ka treguesin alfabetik të personave, treguesin tematik, treguesin alfabetik bibliografik dhe parathënien shqip e frëngjisht.

Bibliografi për Rilindjen Kombëtare Shqiptare (Shkrime të botuara në RPSSh) 1945-1978.- E hartuar nga Gazmend Shpuza. Është botuar në Tiranë më 1988. E ka botuar Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Historisë. Ka 249 faqe shtypi.

Botime për Skënderbeun në shek. XV, XVI, I.- E hartuar nga Jup Kastrati. Është botuar në Shkodër në "Buletin Shkencor", 1967, nr. 6, f. [71]-88. Përfshin punime të autorëve shqiptarë e të huaj. Mbështetet në 96 referenca. Është bibliografi analitike vijuese.

Çabej 1 (Bibliografi e studimit të veprës së Çabejt në Kosovë 1952-2002.- E hartuar nga Begzad Baliu. Është botuar në Prishtinë më 2006 nga "fokus". Përmban 666 njësi bibliografike. Fillon me njësinë A[bazi], A[dem], "U zbulua busti i kolosit të gjuhësisë shqiptare E. Çabej", Zëri, e përditshme, 23 maj 2002, f. 16 e përfundon me njësinë Zymberi, Abdullah, "Rrjedhoja leksikore nga Buroja e Drenicës, mbështetur në rrënorët etimologjikë të Çabejt". Bibliografia është hartuar mbi bazën alfabetike të autorëve dhe i përket bibliografisë së anotuar. Libri ka 270 faqe shtypi.

Dyzet vjet veprimtari botuese 1943-1983 : Katalog.- Është botuar në

Prishtinë më 1983. Përfshin botimet në Kosovë gjatë periudhës 1943-1983, të botuara në 31 biblioteka zhanresh të ndryshme. Teksti ka 62 faqe. Atij i prin shkrimi "Dy fjalë rasti" : f. 5-[8].

"Jeta e re" Bibliografia 1949-1974.- E hartuar nga Sevdie Ahmeti, Amedan Jani, Musa Gërguri. Është botim i Bibliotekës Popullore dhe Universitare të Kosovës. Botohet më 1976. Përmban 7729 njësi bibliografike të ndara në tri pjesë: Letërsia shqipe 35-5469, Letërsia jugosllave 6034-6498 dhe Letërsia e huaj 6499-6857. Brenda pjesëve janë veçuar gjinitë letrare: poezia, drama, proza dhe kritika letrare. Kaptina më vete këtu janë Gjuhësia 1-34 njësi, Panorama e revistave 5470-5606, Polemika 5607-5618, Letërsia popullore 5619-6033, Kronika 6858-7701 dhe Bibliografitë 7712-7729. Letërsia është prezantuar me 5084 njësi bibliografike: 4025 poezi, 44 drama, 685 proza e 330 kritika letrare, letërsia jugosllave me 464: 283 poezi, 6 drama, 77 proza e 98 kritika letrare dhe letërsia e huaj 351: 197 poezi, 6 drama, 88 proza e 60 kritika letrare. Krijimet tjera janë prezantuar: gjuhësia 34 njësi, panorama e revistave 137, polemika 12, letërsia popullore 415, kronika 844, muzikalet 10 dhe bibliografitë 18. Bibliografisë i prin parathënie e Rexhep Qosjes prej 5 faqesh. Në fund të botimit është dhënë treguesi i emrave të autorëve. Libri ka 338 faqe shtypi. Teksti është hartuar mbi bazën në autor dhe i përket bibliografisë elementare.

Katalog 1957.- Është hartuar nga M. Gjevori, S. Drini, A. Demaçi. Botohet në gusht 1957. Lënda ndahet në disa grupe: Ilustracione, Literaturë për fëmijë dhe për të rinj, Shkrimtarët tanë, Shkrimtarët e huaj, Botime të ndryshme etj. Teksti i përket bibliografisë analitike. Botimi ka 128 faqe.

Katalogu i botimeve të huaja periodike në bibliotekat e Kosovës në vitin 1978.- Është botuar në Prishtinë më 1980. Përpunimin profesional të dhënave e kanë bërë Mehmet Gërguri e Anka Gjorgjeviq. Katalogu jep të dhëna për numrin e titujve të periodikut të huaj, të hyrë deri më 1978 në tre tipa të bibliotekave: Biblioteka Popullore dhe Universitare e Kosovës, Bibliotekat universitare dhe bibliotekat speciale. Katalogu ka këtë përmbajtje të lëndës: Parathënien, Bibliotekat sipas siglave, Bibliotekat sipas alfabetit, Regjistri i katalogut sistematik sipas KUD-it, Regjistri alfabetik i nocioneve KUD, Regjistri sipas shteteve, Katalogu alfabetik prej A-Z, Katalogu sistematik KUD dhe Katalogu sipas shenjave të shteteve dhe kodit ISSN. Ka parathënien prej pesë faqesh në tri gjuhë: shqip, serbokroatisht e anglisht

Libri Shqip 1555-1912 në fondet e Bibliotekës Kombëtare : Bibliografi.- E hartuar nga Ramazan Vozga. Bibliografia ka regjistruar 558 njësi bibliografike. Bibliografia është hartuar mbi bazën kronologjike të viteve dhe i përket llojit të bibliografisë së përgjithshme retrospektive dhe anotuese. E ka botuar Biblioteka Kombëtare e Shqipërisë më 2010.

Libri shqip i botuar jashtë Shqipërisë (Hyrjet në Bibliotekën Kombëtare 1996).- E hartuar nga Margarita Mele mbi bazën e Klasifikimit Universal Decimal, përkatësisht sipas renditjes alfabetike të autorit apo titullit të librit brenda degëve apo nëndegëve të Klasifikimit Universal Decimal (KUD-it). Libri ka 87 faqe shtypi.

Lufta e Vlorës : (Bibliografi e anotuar. Me rastin e 60 vjetorit).- Përgatitur nga L. Bushati, L. Bubsi, Sh. Mema. Është botuar në Tiranë më 1980. Përfshin 1082 njësi bibliografike, të vjela nga botimet shqipe e të huaja. Fillon me njësinë "Byroja politike e KQ të PPSH., Presidiumi i Kuvendit Popullor, Këshilli i Ministrave të PPSH. Vendim. "Mbi shpalljen e qytetit të Vlorës "Qytet hero", Zëri i popullit, Bashkimi, 27 nëntor 1962 e përfundon me njësinë "U inaugurua përmendorja kushtuar Luftës së Vlorës të 1920-ës [Me rastin 5-vjetorit]", Zëri i popullit, 4 shtator, 1970. Bibliografia është hartuar mbi bazën alfabetike të njësive bibliografike. Ka indeksin e autorëve. Teksti bibliografik ka 202 faqe.

Një pasqyrë e veprimtarisë botuese në Kosovë.- E hartuar nga Mehmet Gërguri, Sevdije Ahmeti, Musa Gërguri. Botohet më 1973 në Prishtinë. Është botim i karakterit selektiv. Përmban 795 njësi bibliografike: libra e botime serike të botuara mes viteve 1944-1973. Teksti fillon me njësinë bibliografike "Cuneus prophetarum (Çeta e profetëve)" të Pjetër Bogdanit e përfundon me "Gjurmime albanologjike, Seria e shkencave historike". Libri ka parathënien 7 faqesh, shkruar nga Ali Jasiqi dhe pasthënien prej 1 faqesh të Mehmed Gërgurit. Broshura ka 93 faqe të shtypit. Teksti anon kah bibliografia kronologjike.

Pesëmbëdhjetë vjet veprimtari botuese në Kosovë e Metohi : 1945-1960 : Katalog.- E përgatitur nga Mehmet Gjevori, Sulejman Drini, Ali Rexha. Përmban 657 njësi bibliografike: 509 tekste shkollore e 148 beletristikë. Fillon me njësinë Këndimi im i parë, Prishtinë, 1945 e përfundon me titullin Udhëtimi në Kongo i autorit Andre Zhid, Prishtinë, 1969, në përkthim të Qazim Berishës. Teksti është hartuar mbi bazën kronologjike dhe i përket bibliografisë elementare. Është botuar në Prishtinë më 1960.

Vepra bibliografike e Profesor Jup Kastratit.- E hartuar nga Begzad Baliu. Është botuar në Prishtinë më 2005, në botim të Institutit Albanologjik të Prishtinës. Ka 403 faqe shtypi.

BURIMET ELEKTRONIKE MUZIKORE NË BKUK

Edona MUNISHI - KOKOLLARI

Burimet elektronike janë një mënyrë e paraqitjes së dijes së dokumentuar të njerëzimit në forma nga më të ndryshme. Kohëve të fundit, ky fenomen është duke u ndërlidhur kryesisht me teknologjinë e kompjuterit, apo atë të internetit. Këtu do t'i trajtojmë burimet elektronike në këtë kuptim të ngushtë të fjalës, megjithëse ato ndërlidhen edhe me teknologji të tjera, si për shembull atë radiotelevizive, etj.

Mirëpo, para se të flasim për këtë temë, nuk është e tepërt nëse bëjmë një përmbledhje të veprimtarisë së Bibliotekës Muzikore në BKUK. Siç e dimë, tashmë në BKUK funksionon Biblioteka Muzikore, detyrë kryesore e së cilës është mbledhja, organizimi dhe ruajtja e materialeve muzikore dhe shërbimi i tyre para lexuesve të saj. Ka një kohë që kjo Bibliotekë u pasurua me materiale të reja, u rinovua, dhe u bë më moderne në saje të një donacioni nga Banka Raiffeisen. Kjo mundësoi që të krijohej një ambient më modern dhe më i përshtatshëm për përdoruesit e muzikës që vazhdon t'i tërheqë ata për ditë e më shumë.

Gjithashtu do theksuar se Biblioteka Muzikore, në kuadër të BKUK-së, u ofron edhe botuesve të muzikës, pajisjen me Numrin Standard Ndërkombëtar të Muzikës, i njohur me shkurtesën ISMN. Pra, në BKUK, Biblioteka Muzikore shërben edhe si Agjenci kombëtare e ISMN-së për Kosovë, e anëtarësuar në Agjencinë ndërkombëtare të ISMN-së.

Koleksionet e kësaj biblioteke numërojnë mbi 2,287 koleksione fizike të natyrës libra e partitura, të cilat janë përpunuar në katalogun elektronik, pastaj kemi 11,892 pllaka gramafoni të dimensioneve të ndryshme, si dhe mbi 200 koleksione në CD-ve e DVD-ve, të cilat në mënyrë selektive e presin këtë proces. Në kontekstin gjuhësore, kryesisht dominojnë materiale në gjuhë të tjera, me prani mjaftë simbolike në atë shqipe. Kjo kryesisht për shkak të një periudhe 10-vjeçare të administrimit të huaj të kësaj biblioteke, por edhe pas asaj periudhe; përkundër përpjekjeve institucionale, nuk kemi një përgjigje pozitive dhe të mjaftueshme të botuesve, e produksioneve muzikore të cilat i përmbushin obligimet ligjore që i paraqet Ligji për bibliotekat, fjala është për dorëzimin e kopjes së detyrueshme.

Shfrytëzimi i materialeve muzikore që ofron Biblioteka e Muzikës, mundësohet përmes vizitave të përdoruesve në bibliotekë, por edhe në mënyrë elektronike të një pjese të burimeve muzikore.

Në kontekstin e burimeve elektronike, të cilave mund t'i qasemi prej internetit, e në të cilat ka abonuar Biblioteka Kombëtare dhe Universitare, e që janë të natyrës specifike muzikore kemi "Grove Music Online", "Enciklopedinë e Muzikës Popullore", Fjalorin e Oksfordit të Muzikës", dhe të ashtuquajturin "Shoqëruesin e muzikës". Gjithashtu edhe një varg revistash të tjera të muzikës janë pjesë e abonimit të BKUK-së, përmes burimeve të tjera, siç është EBSCOhost.

Po ashtu, në burimet elektronike numërojmë edhe përpunimin elektronik që u bëhet materialeve fizike të muzikës në programin Aleph. Përmes këtij programi, përdoruesit mund të shohin se çfarë materialesh muzikore ka BKUK-ja.

Për këto, dhe të tjera do të flasim dhe për të tjerat do të flasim veç e veç. Së pari po japim disa të dhëna për materialet e përpunuara në programin Aleph, e pastaj më do të flasim për Grove Music Online, si një burim autoritative në fushën e muzikës, duke u pasuar me një shtjellim për burimet muzikore që gjenden në bazën e të dhënave në EBSCOhost.

BURIMET ELEKTRONIKE MUZIKORE NË PROGRAMIN ALEPH

Burimet elektronike muzikore në programin Aleph janë të natyrës bibliografike. Pra përdoruesi mund të njihet përmes internetit, konkretisht katalogut elektronik të BKUK-së, se çfarë materiale gjenden në bibliotekën muzikore, por nuk mund ta shfletojnë materialin në tërësi përmes kësaj forme. Në përgjithësi, në katalogun elektronik janë përpunuar 2287 njësi, ndërsa pritet që së shpejti të vihen në dispozicion të përdoruesit edhe informacioni lidhur me CD-të, DVD-të të natyrës muzikore që gjinden në koleksionet e Bibliotekës Muzikore.

Përmes katalogut elektronik të BKUK-së që gjendet në faqen e saj të internetit (www.biblioteka-ks.org), përdoruesi mund të përdorë metoda të ndryshme kërkimi, si ai i thjeshtë, pastaj ai i avancuar, etj. Po ashtu, përdoruesi mund ta kufizojë kërkimin vetëm në materialet muzikore. Të gjitha këto mundësi kërkimi gjinden në faqen e parë të katalogut elektronik.

Përdoruesi, pas kërkimit, njihet me materialin që e dëshiron, se a është materiali në biblioteka a jo, se si mund ta shfrytëzoj përmes statusit të përdorimit, se në ç'lokacion të bibliotekës është,

Figure 1: Katalogu elektronik i BKUK-së

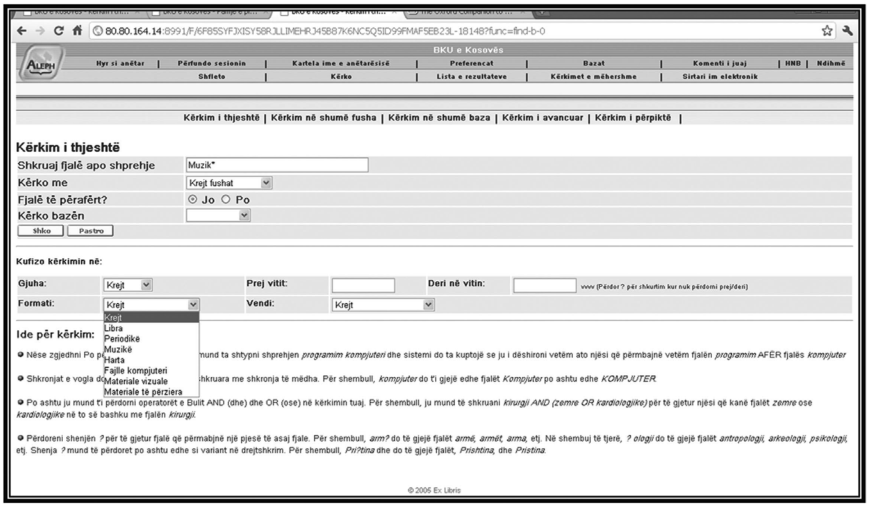
80.80.164.14:8991/F/6F85SYFJXISY58RJLLIMEHRJ45B87K6NC5Q5ID99FMAF5EB23L-18148?func=find-b-0
BKU e Kosovës
ALEPH
Hyr si anëtar | Përfundo sesionin | Kartela ime e anëtarësisë | Preferencat | Bazat | Komenti i juaj | HNB | Ndihmë
Shfleto | Kërko | Lista e rezultateve | Kërkimet e mëhershme | Sirtari im elektronik
Kërkim i thjeshtë | Kërkim në shumë fusha | Kërkim në shumë baza | Kërkim i avancuar | Kërkim i përpiktë |
Kërkim i thjeshtë
Shko
Pastro
Kufizo kërkimin në:
Krejt
Libra
Periodikë
Muzikë
Harta
Fajlle kompjuteri
Materiale vizuale
Materiale të përziera
Ide për kërkim:
© 2005 Ex Libris

Shkruaj fjalë apo shprehje: Muzik*
Kërko me: Krejt fushat
Fjalë të përafërt? ◉ Jo ○ Po
Kërko bazën:
Gjuha: Krejt
Prej vitit:
Deri në vitin: vvvv (Përdor ? për shkurtim kur nuk përdorni prej/deri)
Formati: Krejt
Vendi: Krejt

- Nëse zgjedhni Po p… mund ta shtypni shprehjen *programim kompjuteri* dhe sistemi do ta kuptojë se ju i dëshironi vetëm ato njësi që përmbajnë vetëm fjalën *programim* AFËR fjalës *kompjuter*
- Shkronjat e vogla d… shkruara me shkronja të mëdha. Për shembull, *kompjuter* do t'i gjejë edhe fjalët *Kompjuter* po ashtu edhe *KOMPJUTER*.
- Po ashtu ju mund t'i përdorni operatorët e Bulit AND (dhe) dhe OR (ose) në kërkimin tuaj. Për shembull, ju mund të shkruani *kirurgji AND (zemre OR kardiologjike)* për të gjetur njësi që kanë fjalët *zemre* ose *kardiologjike* në to së bashku me fjalën *kirurgji*.
- Përdoreni shenjën *?* për të gjetur fjalë që përmabjnë një pjesë të asaj fjale. Për shembull, *arm?* do të gjejë fjalët *armë, armët, arma*, etj. Në shembuj të tjerë, *? ologji* do të gjejë fjalët *antropologji, arkeologji, psikologji*, etj. Shenja *?* mund të përdoret po ashtu edhe si variant në drejtshkrim. Për shembull, *Pri?tina* dhe do të gjejë fjalët, *Prishtina*, dhe *Pristina*.

dhe me informacionet e tjera standarde, si autori, madhësia, botuesi, natyra e përmbajtjes, formatit, libër, CD, etj. Pas marrjes së një informacioni të tillë, përdoruesi mund të vendos ta vizitojë Bibliotekën Muzikore nëse materialin që e dëshiron gjendet aty. Pra, kjo është një mënyrë e mirë për t'i kursyer kohë përdoruesit të interesuar në një material apo titull të caktuar, apo materiale e tituj më të shumtë.

GROVE MUSIC ONLINE

Grove Music Online, përndryshe prej burimeve elektronike të natyrës bibliografike që gjinden në programin Aleph, është një burim me tekst të plotë, i cili mund të shihet, kërkohet e shfletohet prej internetit. BKUK ka abonuar në Grove Music për t'ju ofruar përdoruesve të interesuar në materiale muzikore një burim autoritativ dhe të pasur të këtij lëmi.

Ky burim përfshinë në vete The New Grove Dictionary of Music and Musicians (2001), The New Grove Dictionary of Opera , dhe The New Grove Dictionary of Jazz. Ky burim ofron mbi 50,000 artikuj autoritativ dhe 30,000 bibliografi që janë kontribut i mbi 6,000 studiuesve nga e mbarë bota.

Ky burim ofron mënyra të ndryshme të kërkimit, si atë të thjeshtë, ashtu edhe të avancuar. Qasja në këtë burim nga përdoruesit bëhet përmes internetit me qasje të kufizuar brenda institucionit të BKUK-së. Figura më poshtë ilustron mundësitë e ndryshme të kërkimit që ofron kjo bazë elektronike e informacionit muzikor, ku përfshinë, ndër të tjera, kërkimin e avancuar me tekst të plotë, të bibliografive, pastaj shfletimin sipas emrit të artikujve, kontribuesve, etj.

Ndërsa, për veçoritë dhe mundësitë e kërkimit të mëtejmë që ofron kjo bazë e të dhënave flet figura 3, një pamje të së cilës e kemi dhënë më poshtë. Në bazë të kësaj figure shohim një varg veçorish që vihen në dispozicion të përdoruesit të interesuar. Përmes një kërkimi për "Ludwig Van Beethoven", na shfaqen një varg informacionesh të cilat mundësojnë kufizimin e mëtejmë të tipit të materialit apo edhe të informacioneve të natyrës më të ngushtë, si p.sh. veprimtarisë në periudha të caktuara. Sa i përket kufizimeve të natyrës së materialeve, pas ekzekutimit të kërkimit, na shfaqen një shirit nën logon "Grove Music Online" me këto mundësi kufizimi sipas 'artikullit', 'ilustrimit', 'zërit', 'artikujve të ngjashëm', etj. Ndërsa, në anën e majtë të pamjes, shohim një ngushtim të natyrës së kërkimit, p.sh. sipas periudhave të veprimtarisë së Betovenit, si prejardhja familjare dhe fëmijëria, pastaj mosha e rinisë, periudha e veprimtarisë së tij prej vitit 1792-1795, etj. Në këtë mënyrë, përdoruesi mund të njihet apo shumë më lehtë vjen deri te informacioni i dëshiruar.

Figure 2: Kërkimi në Grove Music

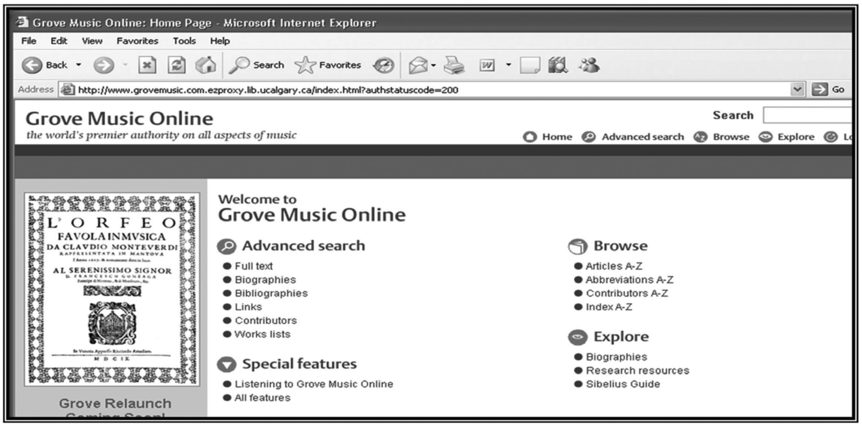
Grove Music Online: Home Page - Microsoft Internet Explorer
File Edit View Favorites Tools Help
Back
Search
Favorites
Address http://www.grovemusic.com.ezproxy.lib.ucalgary.ca/index.html?authstatuscode=200
Go
Grove Music Online
the world's premier authority on all aspects of music
Search
Home
Advanced search
Browse
Explore
L'ORFEO FAVOLA IN MVSICA DA CLAVDIO MONTEVERDI
AL SERENISSIMO SIGNOR
M D C I X
Grove Relaunch
Welcome to Grove Music Online
Advanced search
Full text
Biographies
Bibliographies
Links
Contributors
Works lists
Special features
Listening to Grove Music Online
All features
Browse
Articles A-Z
Abbreviations A-Z
Contributors A-Z
Index A-Z
Explore
Biographies
Research resources
Sibelius Guide

Mundësi të ngjashme kërkimi ofrohen edhe në të gjithë burimet e tjera elektronike që janë pjesë e Grove Music, e për të cilat do të flitet shkurtimisht veç e veç më poshtë.

THE OXFORD COMPANION TO MUSIC

Burimi tjetër "The Oxford Companion to Music" apo "Shoqëruesi i muzikës" përmban më shumë se 8,000 artikuj të fushave të ndryshme të lëmisë së muzikës, përfshirë: kompozitorë, interpretues, dirigjent, vepra, instrumente dhe nota, forma dhe zhanre te ndryshme, teori dhe studime nga më të ndryshme. Artikujt në këtë burim trajtojnë ide dhe terminologji muzikore, stile dhe forma, pastaj ato merren me çështje të xhazit, muzikës popullore e vallëzimit, kryesisht të traditës muzikore perëndimore që prej mesjetës e deri në ditët e sotme.

THE OXFORD DICTIONARY OF MUSIC

Fjalori i Muzikës i Oksfordit përmban mase 12,500 zëra, që mbulojnë tema të ndryshme të muzikës. Aty, po ashtu, përfshihen informacione për kompozitorë, dirigjentë, interpretues, vende, instrumente, pastaj, për kritikë, producentë, e studiues të rangut botëror, etj.

Ky fjalor nuk anashkalon edhe zëra që i kushtohen operave dhe baletit, pastaj orkestrave dhe kompanive muzikore nga e mbarë bota, shtëpive të ndryshme të operave, sallave koncertale, festivaleve muzikore me nam botëror, etj. Gjithsesi, që aty përmenden edhe stile e terma të ndryshëm, përfshirë çështje të vokalit, notave për film, cikleve të këngëve, himneve, pastaj trajtesa për muzikologjinë, akustikën, tonin, periudhat historike në muzikë, si dhe zëra që kanë të bëjnë me instrumentet me tela dhe me frymë.

ENCYCLOPEDIA OF POPULAR MUSIC

Enciklopedia e Muzikës Popullore përfshinë mase 10 vëllime fizike, tanimë që mund të kërkohen në mënyrë elektronike. Ajo ka më shumë se 27,000 zëra që përfshijnë dhe mbulojnë po thuaj të gjitha temat nga muzika popullore nga periudha e viteve 1900 deri në ditët e sotme.

Kjo enciklopedi trajton xhazin, muzikën folklorike, repin, teknon, dhe tema nga muzika botërore. Po ashtu, aty trajtohen edhe tema e zhanrre të ndryshme të muzikës popullore, si trendet, stilet, vendet dhe festivalet muzikore, pastaj ofron informacione për artistët, si biografi dhe data të rëndësishme, përfshirë edhe diskografitë komplete me etiketat e albumeve, pastaj datën e produksionit si dhe një sistem të rangimit me 5 yje.

EBSCOHOST

EBSCOhost është në bazë të dhënash e përzier që përfshinë fusha të ndryshme të dijes e që janë shumë të rëndësishme për studentë e studiues. Ajo që na intereson këtu është se çfarë përmban kjo bazë e larmishme për fushën e muzikës. Përndryshe nga burimet e Grove Music Online që mund të shfrytëzohen vetëm brenda bibliotekës, burimet e EBSCOhost mund të përdoren brenda tërë territorit të Kosovës.

Në këtë kuadër, EBSCOHost përfshinë një varg titujsh nga fusha e muzikës. Kështu, Academic Search Premier, një prej bazave të EBSCOHost, përmban mbi 70 revista të fushës së muzikës, për të përmendur disa prej tyre, si "Historia e muzikës popullore (Popular Music History), Mësimdhënia e muzikës (Teaching Music), Revista e muzikës folklorike (Folk Music Journal), Analiza muzikore (Music Analysis), Muzika elektronike (Electronic Music), Revista e studimeve muzikore (Journal of Musicological Research), etj.

Më poshtë po japim një pamje të bazës Academic Search Premier që ilustron një shfletim të titujve të revistave të natyrës muzikore. Kërkimi është bërë duke futur fjalën "Music" në fushën e shfletimit të titujve të revistave, dhe duke e kufizuar në kërkimin përmes lëmisë, e që solli mbi 70 tituj të revistave të kësaj fushe. Natyrisht se këtu ishim të interesuar të shfaqnim një listë të titujve të muzikës që gjinden në këtë bazë, por përdoruesit e specializuar apo të interesuar në një titull të caktuar mund ta shfrytëzojnë këtë metodë shfletimi për ta shfletuar revistën e tyre të preferuar numër pas numri, apo artikull pas artikulli të një numri të caktuar.

MasterFILE Premier, nga ana tjetër, me dublikim të disa titujve që gjinden edhe në Academic Search Premier, përmban po ashtu mbi 80 tituj të fushës së muzikës, përfshirë tituj si "Kritika e muzikës bashkëkohore" (Contemporary Music Review), Perspektiva e Bahut (Bach Perspective), Rolling stones, Muzika kanadeze (Canadian Music), etj.

Kërkimi në EBSCOHost, në përgjithësi, është i lehtë, duke të ofruar mënyra të ndryshme të kërkimit, si atë tekstual ashtu edhe vizual. Pastaj, kjo bazë ofron edhe terma të ndryshëm të kontrolluar të kërkimit që prodhojnë rezultate më të sakta.

PËRFUNDIM

Për fund mund të themi se muzika është mjaft e pranishme në Bibliotekën Kombëtare dhe Universitare e Kosovës si në formatin fizik ashtu edhe atë elektronik. Janë bërë përpjekje që të krijohet një ambient i mirë fizik për vizitorët dhe dashamirësit e muzikës në ambientet e Bibliotekës Muzikore në BKUK, si dhe janë përpunuar në katalogun elektronik më mijëra njësi bibliografike që u ofrojnë përdoruesve dhe të interesuarve informacion për thesarin muzikor në BKUK. I ftojmë dhe shpresojmë që botuesit e muzikës si dhe produksionet muzikore t'i përgjigjen pozitivisht detyrimeve të kopjes së detyrueshme të parapara në Ligjin për bibliotekat, e që do të mundësonte që Biblioteka Muzikore të jetë më e pasur me materialin muzikor të kësaj treve, si dhe do të përbënte parakushtin e ruajtjes së atyre materialeve për gjeneratat e ardhshme, një mision ky i dëshiruar nga e gjithë shoqëria.

Ndërsa, në kuadër të burimeve elektronike dhamë një pasqyrë të përmbledhur të burimeve që ofrohen përmes abonimit nga BKUK, dhe mund të themi se ato janë të llojeve të ndryshme dhe mbulojnë fusha të ndryshme të muzikës, si nga forma ashtu edhe nga përmbajtja.

Krejt në fund, mund të themi se Biblioteka e Muzikës po përpiqet t'i ofroj përdoruesit e studiuesit të specializuar muzikor qasje të formave të ndryshme në materialet që i posedon. Biblioteka e Muzikës mbetet e përkushtuar në përmbushjen sa më mirë të këtij misioni.

KOLEKSIONI I GAZETAVE - RËNDËSIA DHE RUAJTJA E TYRE

Bedrije MEKOLLI

Bibliotekat ngjashëm si arkivat, muzetë dhe qendrat e tjera informative, grumbullojnë, ruajnë dhe vënë në dispozicion shumëllojshmëri të gjerë të materialeve, mjeteve dhe formave të ndryshme, si: libra, dokumente në formë dorëshkrimeve, materiale hartografike, materiale arkivore, dokumente të shtypura muzikore, dokumente audio-vizuale, fotografi, mikrofilma dhe materiale digjitale, të cilat paraqesin mënyra të reja të ruajtjes dhe qasjes së informacionit.

Ato, gjithashtu, kanë koleksione të shumta të gazetave dhe revistave.

Gazetat, si edhe mjetet e tjera komunikimi, janë burime të rëndësishme informative dhe jashtëzakonisht të çmueshme për botën rreth nesh.

Ato zakonisht janë të lira, lehtë të arritshme, dhe kanë për qëllim informimin, edukimin dhe argëtimin.

Marrë në tërësi, gazetat shërbejnë si burime të cilat pasqyrojnë jetën tonë të përditshme, duke ofruar informacione mbi ngjarjet aktuale politike, bizneset, artin e kulturën. Gjithashtu gazetat paraqesin raporte, faqe editoriale, rubrika këshilluese, reklama, lajme sportive dhe shumë gjëra të tjera që janë tërheqëse për t'i ruajtur.

Për me tepër, ato ofrojnë informacione të përgjithshme vendore, kombëtare e ndërkombëtare.

Si rrjedhojë, informatat në gazeta janë në shkallë të madhe të kërkuara nga hulumtuesit, që rezulton në përdorimin e madh të këtyre koleksioneve.

Edhe pse ekziston ndjesia që e djeshmja nuk është diçka e re, për bibliotekarët dhe arkivistët, ky perceptim paraqet një sfidë shumë më të madhe.

Në gazeta publikohen ngjarje të mëdha, që paraqesin tregime interesante njerëzore, të cilat si tërësi, tregojnë historinë e jetës që ata prekin. Andaj, si burim primar për informatat historike të vendit, të gjitha gazetat janë të rëndësishme të ruhen dhe konservohen.

Duke qenë të dhëna të besueshme, të çështjeve të rëndësishme dhe duke ofruar imazhe të gjalla të ngjarjeve të ndryshme, gazetat janë bërë pjesë përbërëse e burimeve informative për studiuesit, gazetarët, avokatët, politikanët etj.

Implikimi i tyre në çështjet studimore tregon se gazetat luajnë rol të rëndësishëm dhe të pazëvendësueshëm në jetën akademike, sociale dhe kulturore të njerëzve.

Andaj, ruajtja e këtyre koleksioneve të rëndësishme për brezat e ardhshëm është parë si një detyrë e kryesore e bibliotekave.

Sidoqoftë, gazetat janë disa nga dokumentet më të vështira që ruhen dhe konservohen.

Gazeta nuk është letër e cilësisë arkivore. Në përgjithësi, gazetat nuk janë destinuar të jenë një mjet i përhershëm për ruajtjen e informacionit, andaj, zakonisht, gazetat janë të shtypura në letër të kualitetit të dobët, me përdorim të ngjyrës së cilësisë së dobët, me përmbajtje të lartë të ligninës, dhe papastërti të tjera.

Për shkak të përmbajtjes së lartë të ligninës, gazetat shumë shpejt dobësohen, bëhen të verdha dhe të thyeshme.

Edhe përkundër asaj që lignina nuk është acid, në rastet e ekspozimit të nxehtësisë, dritës, lagështisë së lartë apo ndotjes atmosferike, ajo nxit reaksione të shumta acidike, të cilat shkaktojnë thyerjen dhe degradimin e letrës.

Edhe pse gazetat mund të deacidfikohen (neutralizohen), për të ngadalësuar degradimin apo prishjen, prapëseprapë, kjo masë preventivë nuk është e mjaftueshme, duke marr parasysh se, gazetat do të vazhdojnë të përkeqësohen, pas një periudhe relativisht të shkurtër kohore. Gjithashtu, neutralizimi nuk do t'i bëj ato të bardha dhe elastike përsëri, pasi gazetat të jenë bërë të verdha dhe të thyeshme.

Kështu, duke qenë se gazetat janë një burim i çmueshëm informacioni dhe një mjet i rregullt reference, është e domosdoshme që ato të ruhen nga përkeqësimi i mëtutjeshëm, ngase, një gjë e tillë, mund të çojë në humbjen e përhershme të informacionit.

Dhe, zgjidhja më e mirë, për ruajtjen dhe përdorimin e vazhdueshëm të përmbajtjes intelektuale të gazetave, është përmes transferimit të përmbajtjes së tyre në një format tjetër, siç është fotokopjimi, mikrofilmimi ose digjitalizimit.

Megjithatë, se a do të ruhet ose jo, përmbajtja e koleksioneve të gazetave për të ardhmen, varet më së shumti nga mënyra e ruajtjes së tyre.

Duke iu siguruar ruajtje sa më të mirë të mundshme, ne marrim hapin e parë dhe më të rëndësishëm, në ruajtjen afatgjate të përmbajtjes së këtyre koleksioneve.

SOFJA DHE PRISHTINA HAPËN NJË RRUGË TË RE TË BASHKËPUNIMIT KULTUROR

Anna KAPITANOVA*

Anna Kapitanova është albanologe dhe punon gazetare e emisionit në gjuhën shqipe në Radion Kombëtare të Bullgarisë. Teksti është botuar në ueb-faqen e kësaj radioje: http://bnr.bg/sites/sq/Culture/Pages/14102011_Sofja_Prishtina_biblioteka_libra.aspx

Drejtori i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës, Prof. Dr. Sali Bashota dhe drejtorja e Bibliotekës së Universitetit të Sofjes "Shën Kliment i Ohrit", znj. Anna Angellova nënshkruan një marrëveshje bashkëpunimi.

Më 10 tetor në Sofje drejtori i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës, Prof. dr. Sali Bashota dhe drejtorja e Bibliotekës së Universitetit të Sofjes "Shën Kliment i Ohrit", znj. Anna Angellova i shtrënguan duart në lidhje me projektet e përbashkëta midis të dyja institucioneve kulturore. Kështu lindi një bashkëpunim të ri në fushën e kulturës, i cili tregon se marrëdhëniet midis dy shteteve janë duke mbajtur në nivele të ndryshme. Në Bullgari Prof. dr. Sali Bashota njihet me figurën e tij të poetit. Denica Velleva, ish-studente e Degës së Ballkanologjisë pranë Universitetit të Sofjes "Shën Kliment i Ohrit" ka përkthyer në bullgarish vepra të tij.

Prof. dr. Sali Bashota është pedagog i letërsisë dhe publicistikës shqiptare në Universitetit të Prishtinës, kryeredaktor i revistës letrare "Jeta e re" dhe drejtor i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës. Më 10 tetor ai na erdhi në Bullgari, ku u nënshkrua një marrëveshje bashkëpunimi me drejtoren e Bibliotekës së Universitetit "Shën Kliment i Ohrit" në Sofje, znj. Anna Angellova. "Ideja për bashkëpunimin lindi para disa ditësh, kur morëm propozimin e kolegëve nga Prishtina dhe unë jam shumë e kënaqur që e realizuam kaq shpejt, tha drejtorja e Bibliotekës në Sofje. - Jam e mendimit se duhet inkurajuar puna

e përbashkët e institucioneve kulturore në Ballkan me qëllim bashkimin e vendeve të Ballkanit. Ne punojmë me të gjitha bibliotekat ballkanike. Mirëpo, midis Bibliotekës së Universitetit të Sofjes dhe Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës ka një degë suplementare të këtij bashkëpunimi, që ka të bëjë me Sistemin informativ *ALEPH*. Pak janë bibliotekat në Ballkan që punojnë me këtë sistem të avangardës për ndihmën metodike. Kolegët nga Prishtina do të përfitojnë nga përvoja jonë 124-vjeçare në organizimin e bibliotekës universitare.” Zonja Angellova theksoi nevojën e marrëveshjes për shkëmbim studentësh mes dy universiteteve. “Duke pasur parasysh që në Sofje studiohet gjuha shqipe, për ne si bazë e studimit është shumë e rëndësishme të kemi në dispozicion libra shqiptarë, qoftë libra mësimorë, qoftë fjalorë”, shtoi drejtorja.

Drejtori i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës Prof. dr. Sali Bashota dhe ambasadorja e Republikës së Kosovës në Bullgari, Shkëlqesia e Saj Znj. Ariana Zherka – Hoxha gjatë kohës së takimit me Rektorin e Universitetit të Sofjes “Shën Kliment i Ohrit” Prof. dr. Ivan Illçev.

Biblioteka Universitare e Sofjes gjithashtu do të dorëzojë në Prishtinë libra të studiuesve të mëdhenj bullgarë. Në takim drejtorja Angellova ia dhuroi profesorit Bashota “Historinë e Bibliotekës së Universitet “Shën Kliment i Ohrit” dhe “Botimet e mbledhura të akademikut Stojan Argirov”. Ai është themeluesi i shkencave bibliotekare në vend dhe pedagogu i parë i kësaj fushe në periudhën nga 1919-ta deri më 1923. Stojan Argirov ka qenë drejtori i parë i Bibliotekës së Universitetit “Shën Kliment i Ohrit” dhe në vazhdim prej 36 vjetëve ka ndërtuar bibliotekën si një institucion evropian modern. Po ashtu zonja Angellova dorëzoi Vëllimin e librave të rrallë dhe të çmuar që ruhen në Bibliotekën Universitare të Sofjes. Ky botim doli në treg me rast të përvjetorin e 120-të nga themelimi i Bibliotekës më 1888. Biblioteka Universitare krenohet me 2 milionë 330 mijë librash dhe është institucioni i dytë kulturor pas Bibliotekës Kombëtare për nga pasuria e botimeve. Prof. dr. Sali Bashota gjithashtu dhuroi një sërë botimesh, si dhe skulpturën e vogël të perëndisë së tokës - hyjnesha nënë.

Dy drejtorët patën takim me rektorin e Universitetit të Sofjes “Shën Kliment i Ohrit”, Prof. Dr. Ivan Illçev. Duke qenë edhe pedagog i historisë, rektori përshëndeti bashkëpunimin dhe tha se do të dërgojë studentët e tij të interesuar për historinë ballkanike që të specializojnë në Universitetin e Prishtinës. Në këtë drejtim në Degën e Ballkanologjisë pranë Universitetit të Sofjes u hapën kurse të posaçme suplementare të gjuhës shqipe, ku studentët e degës së historisë dhe etnologjisë ta mësojnë atë. Në takim profesoresha e gjuhës dhe letërsisë shqiptare, Doc. Rusana Bjeleri ua dorëzoi të pranishmëve kopjet e veprave të përkthyera të poetit Sali Bashota. Ajo i bëri thirrje rektorit që të hapet një kuotë pranimi për studentët e Kosovës, të cilët dëshirojnë të marrin pjesë në shkollat verore të gjuhës bullgare për të huajt. Ky propozim erdhi në lidhje me pjesëmarrjen bullgare në Seminarin për Gjuhën, Kulturën dhe Letërsinë Shqiptare në Prishtinë, ku studentët bullgarë janë të pranishëm që nga edicioni i parë i aktivitetit. Vetë Prof. Dr. Bashota theksoi pjesëmarrjen tonë në seminar, duke shtuar se referimet e studentëve bullgarë janë kontribuar shumë në njohjen e pasurisë kulture bullgare andej. Në shenjë mirënjohje dhe respekti profesori ia dhuroj rektorit Illçev hartën e Kosovës të gdhendur me kristalet e Trepçës. Në të gjitha takimet e Prof. Dr. Sali Bashota në Sofje e pranishme ishte ambasadorja e Republikës së Kosovës në Bullgari, znj. Ariana Zherka - Hoxha, e cila deklaroi se “hap pas hapi do të shkojmë drejt realizimit të projekteve më të mëdha midis të dyja institucioneve në nivele të ndryshme.”

NË TIRANË U MBAJT KONFERENCA: BIBLIOTEKAT NË EPOKËN DIGJITALE

Në organizim të Bibliotekës Kombëtare të Shqipërisë dhe Ambasadës së Shteteve të Bashkuara të Amerikës në Tiranë, nga 28-29 shtator, zhvilloi punimet konferenca shkencore ndërkombëtare me temën: ,,Bibliotekat në epokën digjitale”. Në këtë Konference morën pjesë specialistë të Bibliotekës Kombëtare të Shqipërisë, të Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës, të bibliotekave publike, universitare dhe institucionale të Shqipërisë, si dhe punonjës të American Corner - të Shqipërisë dhe të Kosovës.

Në konferencë e paraqitën specialistë të bibliotekarisë nga ShBA-ja: z. Jason M. Yasner, zv/drejtor i Bibliotekës Botërore Digjitale (BBD) në Bibliotekën e Kongresit në Uashington, z. Grant G. Harris - i Bibliotekës së Kongresit, mes të tjerash edhe kurator i koleksioneve shqiptare atje, si dhe z. Aaron J. Trehub, zv/dekan për teknologjinë në Universitetin e Auburnit në Alabama.

Në hapje të konferencës ishin të pranishëm edhe znj. Zana Turku, zv/ministre e Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve; znj. Deborah A. Jones, e ngarkuara me punë e Ambasadës Amerikane; z. Sali Bashota, drejtor i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës etj.

Konferencën e hapi - znj. Etleva Domi, zv/drejtore e Bibliotekës Kombëtare të Shqipërisë, e cila theksoi se punimet e kësaj Konference zhvillohen në një kohë kur flitet për procese integrimesh e globalizimesh dhe kur diskutohet për përqasje në burime digjitale dhe bëhen përpjekje për krijime portalesh e ndërmerren nisma dhe projekte për përfshirje në rrjetin global jo vetëm të bibliotekave, por edhe të muzeve dhe arkivave.

Në pamundësi për të marrë pjesë, në këtë konferencë, u lexua letra që z. James H. Billington, drejtor i Bibliotekës së Kongresit në Uashington, i ka dërguar drejtorit të Bibliotekës Kombëtare të Shqipërisë - Prof. dr. Aurel Plasarit.

Konferencën e përshëndeti edhe znj. Deborah Jones, e ngarkuara me punë e Ambasadës Amerikane, e cila vlerësoi lartë bashkëpunimin mes BKSH dhe Ambasadës Amerikane. Duke vlerësuar se Shqipëria ka arritur standardet ndërkombëtare për t’u anëtarësuar në Bibliotekën Botërore Digjitale, ajo i dorëzoi z. Aurel Plasari Kartën e anëtarësimit të Shqipërisë, nëpërmjet Bibliotekës së saj Kombëtare, në Bibliotekën Botërore Digjitale, partneritet i Bibliotekës së Kongresit dhe UNESCO-s.

Z. Plasari, duka falënderuar për marrjen e Kartës së anëtarësimit me të drejta të plota të Bibliotekës Kombëtare të Shqipërisë në Bibliotekën Digjitale Botërore, i dorëzoi, përfaqësueses së Ambasadës Amerikane në Tiranë, dhuratë një kopje të versionit të digjitalizuar të koleksionit të revistës ,,Albania”. Sipas z. Plasari, për dy arsye, simbolikisht, është zgjedhur t’u dhurohet ky koleksion i digjitalizuar: së pari, Faik Konica ka qenë ambasador i Shqipërisë në Uashington, një shqiptar i madh dhe njëkohësisht amerikan i shquar dhe së dyti, ky material do të jetë simbolikisht i pari që do të depozitohet në Bibliotekën Botërore Digjitale”.

Ditën e dytë të konferencës, specialistët nga ShBA mbajtën ligjërata për zhvillimet e bibliotekave digjitale dhe përvojat amerikane në këtë fushë.

Ligjërata e Z. Jason Yasner, me temën: “Biblioteka Digjitale Botërore: panoramë e përgjithshme”, trajtoi në mënyrë të gjithanshme misionin e Bibliotekës Digjitale Botërore, format që ajo ofron për digjitalizim e materialeve bibliotekare dhe mundësinë e qasjes në internet. Gjithashtu shtjelloi veçantitë dhe karakteristikat e uebsajtit të BBD-së.

Z. Grant Harris, në ligjëratën: “Nismat digjitale në Bibliotekën e Kongresit”, elaburoi punën dhe programin e Bibliotekës së Kongresit “Kujtesa amerikane”, duke u ndalur më shumë në sektorët e dorëshkrimeve, gravurave, fotografive, si dhe në gjeografi dhe harta.

Për përvojën e bibliotekave digjitale në Amerikë, ishte edhe ligjërata e z. Aaron Trehub: ,,Bibliotekat në epokën digjitale: përvojë nga Shtetet e Bashkuara”. Ai mori si shembull Universitetin e Auburnit në Alabama dhe bibliotekat e tij, duke dhënë një informacion edhe për bibliotekat e gjeneratës së ardhshme, si: entet botuese digjitale, laboratorë, baza testimi dhe qendrat ndihmëse dhe administruese digjitale.

Në fund të kësaj konference, u nxorën konkluzionet sipas të cilave pjesëmarrësit tanimë kanë një pamje më të plotë për bibliotekat në epokën e sotme të digjitalizimit. Mbështetur në konkluzionet e Konferencës, mbetet detyrë e bibliotekave tona përmirësimi i punës për ridimensionimin e rolit dhe të funksioneve të tyre në partneritet me institucione të tjera të kujtesës, si: arkivat dhe muzetë; përfshirja në zhvillimet e diktuara nga puna në mjedisin digjital; aftësimi në teknologjinë digjitale dhe përmirësimi i proceseve bibliotekare dhe i shërbimeve për përdoruesit.

Kjo konferencë ishte një rast i mirë edhe për punonjësit e Bibliotekës Kombëtare të Kosovës, të cilët janë në proces të implementimit të projektit për digjitalizimin e koleksioneve të BKUK-së, e cila, po ashtu, ka për synim anëtarësimin në Bibliotekën Digjitale Botërore.

Izet Abdyli

HAPET BIBLIOTEKA SHKOLLORE NË MIRUSHË TË MALISHEVËS

Prishtinë, 22 tetor 2011

Është hapur Biblioteka shkollore në Mirushë të Malishevës me ndihmën dhe përkrahjen e Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare e Kosovës. Hapja e kësaj biblioteke shkollore përkon me nismën e BKUK-së, që bashkë me shtëpi botuese të njohura të Kosovës, të hapet nga një bibliotekë shkollore për çdo vit, në shenjë të Ditës Ndërkombëtare të Librit dhe e të Drejtës së Autorit.

Në kuadër të këtij projekti, drejtori i BKUK-së – Dr. Sali Bashota, në një solemnitet rasti, bibliotekës së shkollës "Labinot Krasniqi" të Mirushës, komuna e Malishevës, i ka dhuruar 740 tituj librash - literaturë për fëmijë dhe të rritur, duke mundësuar, nëpërmjet këtij donacioni, themelimin e kësaj biblioteke.

Diana Topalli

AMBASADA E ÇEKISË NË KOSOVË - KABINET TË INFORMATIKËS PËR STUDENTËT E VERBËR

Në kuadër të aktiviteteve të "Javës Ndërkombëtare të Njeriut me Shkop të Bardhë", në Bibliotekën Kombëtare dhe Universitare të Kosovës, është hapur Kabineti i Informatikës për studentë të verbër, projekt i mbështetur financiarisht nga Ambasada e Çekisë në Kosovë.

Në këtë aktivitet morën pjesë: Ministri i Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë - Ramë Buja, Sekretari i Ambasadës së Çekisë në Prishtinë - Vaslav Kuzhelka, Kryetari i Shoqatës së të Verbërve - Bujar Kadriu, Elishka Slavikova, përfaqësuese e organizatës People In-need, Drejtori i Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare të Kosovës - Sali Bashota, si dhe përfaqësues dhe anëtarë të komunitetit të të verbërve.

Ky kabinet i informatikës do të plotësojë nevojat për lexim dhe studim për studentët e verbër të Universitetit të Prishtinës, duke ofruar mundësi dhe qasje të përshtatshme për kërkim në fushën e teknologjisë së informacionit.

Diana Topalli

TAKIM ME DREJTORËT E BIBLIOTEKAVE NDËRKOMUNALE

Në organizim të Bibliotekës Kombëtare dhe Universitare e Kosovës, është mbajtur një takim me drejtorët e bibliotekave ndërkomunale, me qëllim të koordinimit të bashkëpunimit të këtyre bibliotekave me BKUK-në.

Drejtori i BKUK-së, z. Sali Bashota, pas paraqitjes së shqetësimeve nga udhëheqësit e këtyre bibliotekave për vështirësitë me të cilat po ballafaqohen, ka shprehur gatishmërinë që të ofrojë ndihmën profesionale për aftësim të stafit të këtyre bibliotekave, veçanërisht në fushë të përpunimit të koleksioneve.

Ky takim, gjithashtu, ka aktualizuar edhe nevojën e një bashkëpunimi më të ngushtë midis drejtorëve të këtyre bibliotekave dhe udhëheqësve të komunave, duke nënkuptuar këtu edhe takime konsultuese me drejtorët e Drejtorive të Kulturës, me qëllim të një koordinimi më të mirë që përkon me zhvillimin e planeve dhe të projekteve që kanë këto biblioteka.

Izet Abdyli

KOSOVA: VËSHTRIM MONOGRAFIK, PRISHTINË, AKADEMIA E SHKENCAVE DHE ARTEVE TË KOSOVËS, 2011, 646 F.

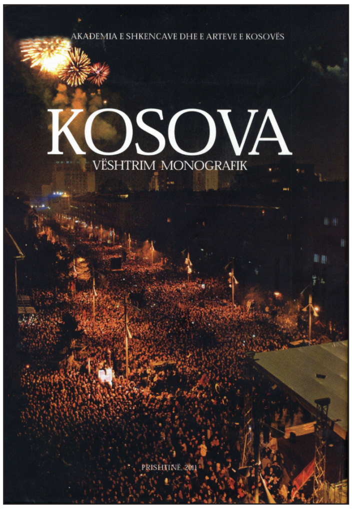

Në mungesë të një enciklopedie për Kosovën, sidomos pas pavarësisë së shtetit të Kosovës, me gjithë vështirësitë për vjeljen e shpejtë të të dhënave, Akademia e Shkencave dhe Arteve të Kosovës ka hartuar një libër të natyrës monografike me vështrim, natyrë dhe synime monografike për Kosovën. Botimi nuk është menduar të jetë i natyrës enciklopedike, por i ndërtuar sipas fushave. Tekstet e fushave të ndryshme janë të përmbledhura dhe të shkruara në formën e teksteve enciklopedike, në mënyrë që të lehtësohet përdorimi dhe leximi i shpejtë.

Ky vështrim monografik përfshin të dhënat më të përgjithshme në të gjitha fushat, duke filluar me pozitën gjeografike, relievin, klimën, florën, faunën, popullsinë, vendbanimet, qytetet dhe arkitekturën e tyre, zejet; historinë e lashtë, mesjetën, kohën e re dhe kohën më të re; ekonominë me burimet, transicionin ekonomik, tregun financiar, tregun e punës, etj.; pastaj arsimin fillor, arsimin e mesëm dhe arsimin e lartë. Gjithashtu, ky botim përfshin edhe shëndetësinë me historinë e mjekësisë, kujdesin mjekësor me shkencën dhe institucionet e saj, gjuhët dhe kulturat me aspektet e tyre të kulturës, gjuhës dhe të letërsisë, muzikës, arteve figurative, sportit, teatrit, filmit; dhe me një përfshirje përkatëse të zhvillimeve politike e shoqërore të periudhës së autonomisë, pastaj të viteve nëntëdhjetë të shekullit XX dhe pas vitit 1999.

Në fund është dhënë edhe një bibliografi e përmbledhëse për Kosovën, ku janë përfshirë edhe autorët që kanë referuar në punimet përkatëse në monografi. Bibliografia është plotësuar ndjeshëm me njësi që kujtohen me interes për fusha të ndryshme të historisë, jetës dhe të veprimtarisë në Kosovë dhe lidhur me Kosovën.

Në fund të shpresojmë se edhe kjo vepër do të shërbejë si nxitje po ashtu që në të ardhmen të krijohet një qendër dokumentacioni me informacione më të sistemuara për punë të këtij lloji.

ROBERT ELSIE, FJALOR HISTORIK I KOSOVËS, TIRANË, SKANDERBEG BOOKS, 2011, 436 F.

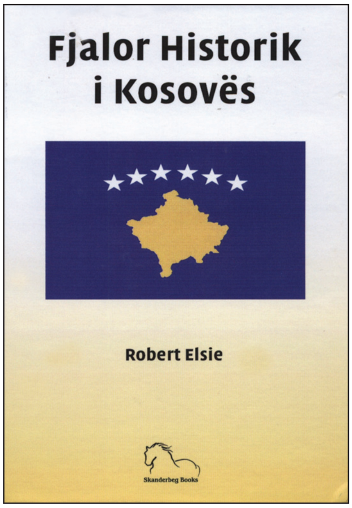

Albanologu dhe studiuesi i njohur Robert Elsie prezanton para lexuesve botimin e radhës *Fjalor historik i Kosovës.* Ky botim vjen i zgjeruar dhe i rishikuar në mënyrë të konsiderueshme dhe i jep lexuesit informacione më të fundit për Kosovën dhe popullin e saj deri në mes të vitit 2010, periudhë ku përfshin edhe administrimin ndërkombëtar deri te shpallja e pavarësisë e më tej.

Autori në këtë botim orvatet të balancojë këtë problem dhe ta paraqesë Kosovën në një kornizë më të gjerë. Ashtu si botimi i parë, por me më shumë informacione për një gamë të gjerë temash, edhe ky botim na ofron elementet thelbësore për të kuptuar se nga çfarë përbëhet ky shtet dhe problemet me të cilat vazhdon të përballet. Autori shpreson t'i japë lexuesit informacion për Kosovën si një vend me disa kultura dhe, siç mund të thotë dikush me paksa ironi, me disa histori.

Ky botim përfshin mëse 475 zëra, ku pjesa më e madhe u kushtohet njerëzve dhe personaliteteve. Këta nuk janë vetëm figura historike, por edhe figura të sotme publike dhe udhëheqës politikë, si dhe individë që kanë dhënë kontribute të shquara në arte dhe shkencë. Gjithashtu, në këtë botim janë përfshirë edhe një pjesë e institucioneve të vendit dhe është dhënë një përshkrim i shkurtër për rolin dhe rëndësinë e tyre. Po ashtu, autori nuk ka lënë pas dore edhe pakicat kombëtare: serbët, boshnjakët, romët dhe turqit. Ky vëllim niset nga realiteti i Kosovës së sotme të pasluftës, si një vend kryesisht shqipfolës. Në përputhje me këtë, aty ku nuk specifikohet ndryshe, zërat për personat bëjnë fjalë për individë nga grupi i shumicës shqiptare, i cili përbën rreth 92 për qind të popullsisë.

Shpresojmë që ky vëllim t'ua lehtësojë disi lexuesve barrën e të kuptuarit të kësaj historie dhe t'i ndihmojë ata ta njohin Kosovën, anëtaren e re të familjes evropiane.

Bukurije HALITI